

فرهنگنامهٔ داستان‌های متون فارسی

به سرپرستی محمد پارسا نسب، حسن ذوالفقاری

۱

- ۱۱ -

نشر چشمه

فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی

به سرپرستی محمد پارسا نسب، حسن ذوالفقاری

۱

آدم - اسفار

نشر چشمه

- سرشناسه: ذوالفقاری، حسن، ۱۳۳۵
- عنوان و نام پدیدآور: فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی به سرپرستی محمد پارسا نسب، حسن ذوالفقاری؛ ناظر علمی تقی پورنامداریان؛ مشاوران علمی تقی پورنامداریان ... و دیگران؛ سرویستاران محمد پارسا نسب، حسن ذوالفقاری؛ ویراستاران ادبی محمد پارسا نسب ... و دیگران؛ حروفنگاران مهری لطیفی و مریم لطیفی؛ ویراستاران حسین بیات ...
- مشخصات نشر: تهران، نشر چشمه، ۱۳۹۹
- مشخصات ظاهری: ۱۰۰۸ ص
- شابک دوره: ۶-۰۵۴۶-۰۱-۰۶۲۲-۹۷۸
- شابک جلد: ۱-۰۵۴۷-۰۱-۰۶۲۲-۹۷۸
- وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
- پادداشت: مشاوران علمی تقی پورنامداریان، علی محمد حق‌شناس، محمد دهقانی
- پادداشت: ویراستاران حسین بیات، پروین حاجی‌پور، محمد دهقانی، ناصرقلی‌سارلی، نیما سرلک، افسانه طباطبایی
- موضوع: داستان، قصه، حکایت، افسانه، تمثیل فارسی ... مجموعه‌ها
- موضوع: Persian stories, anecdotes, fables -- Collections
- موضوع: داستان، قصه، حکایت، افسانه، تمثیل فارسی ... تاریخ و نقد
- موضوع: Persian stories, anecdotes, fables -- History and criticism
- موضوع: داستان‌های فارسی -- هسته‌های داستانی، پرده‌نگارها و غیره
- موضوع: Persian fiction -- Stories, plots, etc
- شناسه افزوده: پارسا نسب، محمد، ۱۳۴۲
- شناسه افزوده: پورنامداریان، تقی، ۱۳۲۰
- شناسه افزوده: سرلک، نیما، ویراستار
- شناسه افزوده: طباطبایی، افسانه، ۱۳۴۰ - (ویراستار)
- شناسه افزوده: حاجی‌پور، پروین، ویراستار
- رده‌بندی کنگره: PIR ۴۲۲۷
- رده‌بندی دیویی: ۰۰۸/۳۷۳ Alif
- شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۴۱۵۰۰

فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی

به سرپرستی

محمد پارسانسب | حسن ذوالفقاری

ناظر علمی

تقی پورنامداریان

مشاوران علمی

تقی پورنامداریان | علی محمد حق‌شناس | محمد دهقانی

سروراستاران

محمد پارسانسب | حسن ذوالفقاری

ویراستاران

حسین بیات | پروین حاجی‌پور | محمد دهقانی

ناصرقلی سارلی | انیما سرلک | افسانه طباطبایی

مدخل‌نگاران

پرویز ارسطویی | اعطا امیر عبداللہیان | اروشنک بابااھری

بھادر باقری | اجواد بشری | محمد پارسانسب

خانم پرویزی | اسماعیل تاج‌بخش | اسماعیل ترک‌زاد

صفیہ توکلی | محمد جعفری قنواۛی | انسیہ جھان تیغ

حامد خاتمی‌پور | شھلا خلیل اللہی | شھروز خنجری

فریدہ داوودی | محمد دهقانی | حسن ذوالفقاری

زھرہ رحمتی | مھدی رحیمی | منوچھر رضاپور

ناصرقلی سارلی | فاطمہ سرمشقی | محمد سلطانی

مریم شاد محمدی | آقای صراف | محمد رضا صرفی

داوود طحانی‌پور | حبیب اللہ عباسی | مریم عسکری

رقیہ علی‌پور | الھہ غلامی | زھرا غلامی | اسمیہ فراز مند

خانم قاسمی | اھلیا قربانی | مریم کاشانی

فریدہ کریمی راد | آقای کلاھدوز | حسین کیا

بھروز محمودی | بختیاری | مریم مقدم

آقای ملک‌زادہ | ایرج مھرکی | مھبود مھر نوش

سید مرتضی میرھاشمی | ایداللہ نصر اللہی | الھہ نصیری

صبا واصفی | سارا وزیری‌زادہ | نقی ہاشمی | سروش ہمایونی

نمونه خوان‌ها
فاطمه پارسایی‌انینارزندى
ناهید شادیده اشیرین قاسملو

حروف‌نگاران
مریم لطیفی امهرى لطیفی

صفحه‌آراها
کیمیا ادریسی ازهرا بازبان امريم درخشان گلریز

مستولان بازیبنی
فرزانه صدیقی اهومن عباسپور

مدیر هنرى
مجید عباسی

ناظر فنى چاپ
یوسف امیرکیان

مستول امور فنى (برنامه‌نویسى و امور رایانه)
مهدى جعفرى

رده‌بندی نشرچشمه: ادبیات

**فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی
به سرپرستی
محمد پارسا نسب، حسن ذوالفقاری**

لیتوگرافی: باختر

ناظر تولید: میثم باقری

چاپ: تاجیک

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۹، تهران

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشرچشمه است.

هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه کتبی ناشر است.

شابک: ۳-۰۵۴۷-۰۱-۶۲۲-۹۷۸

دفتر مرکزی نشرچشمه: تهران، کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتابفروشی نشرچشمه کریم‌خان: تهران، خیابان کریم‌خان زند، نبش میرزای شیرازی، شماره ۱۰۷. تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ — کتابفروشی نشرچشمه کوروش: تهران، بزرگراه ستاری شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کوروش، طبقه پنجم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۸ — کتابفروشی نشرچشمه آرن: تهران، شهرک قدس (غرب)، بلسوار فرحزادی، نورسیده به بزرگراه نیایش، خیابان حافظی، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه ۲. تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ — کتابفروشی نشرچشمه بابل: بابل، خیابان شریعتی، روبه‌روی شیرینی‌سرای بابل. تلفن: ۳۲۴۷۶۵۷۱ (۰۱۱) — کتابفروشی نشرچشمه کارگر: تهران، کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتابفروشی نشرچشمه پریس: تهران، خیابان پاسداران، نبش گلستان یکم، مجتمع پریس، طبقه دوم. تلفن: ۹۱۰۰۱۲۵۸ — کتابفروشی نشرچشمه دلشدگان: مشهد، بلسوار وکیل آباد، بین وکیل آباد ۱۸ و ۲۰ (بین هفت تیر و هنرستان)، پلاک ۳۸۶. تلفن: ۳۸۶۷۸۵۸۷ (۰۵۱)

www.cheshmeh.ir

 cheshmehpublication

 cheshmehpublication

تلفن پخش کتاب چشمه: ۷۷۷۸۸۵۰۲

مدخل نگاران	متون مدخل نگاری شده
ارسطو، پرویز ۱۹۲۳ مدخل	فرج بعد از شدت؛ جوامع الحکایات؛ طوطی نامه؛ صفوة الصفاء؛ خاوران نامه؛ هفت لشکر؛ فردوس المرشدیه؛ عزیز و نگار؛ مجموعه رسائل فارسی خواجه عبدالله انصاری؛ موش و گریه؛ هفت کشور.
امیر عبد اللهیان، عطا ۸۰ مدخل	دقایق الطريق
بابا اهری، روشنگر ۴۴۶ مدخل	مقامات ژنده بیل؛ منتخب رونق المجالس.
باقری، بهادر ۱۶۱۶ مدخل	لطایف الطوائف؛ جوامع الحکایات، ج ۵ و ۶؛ هزارویک شب؛ ترجمه احیاء علوم الدین؛ تاریخ سیستان؛ نهایة المستول؛ برز و نامه؛ دیوان حسن دهلوی؛ شرح التعرف لمذهب اهل التصوف.
بشری، جواد ۳۴۸ مدخل	تاریخ بیهق؛ ترک الاطناب؛ شرح فارسی شهاب الاخبار؛ مکرم الاخلاق؛ گشایش نامه؛ اغراض السیاسة فی اعراض الریاسة؛ تحفة المملوک؛ منتخب نور العلوم؛ بیان الادیان؛ جهان نامه؛ رساله صاحبیه؛ تبصرة العوام فی معرفة مقالات الانام؛ رساله الطیور؛ فتوت نامه؛ رتبة الحیات؛ ریح التحقیق؛ اربعین؛ بیست و سه حکایت اخلاقی؛ رساله کفشدوز؛ روشنائی نامه؛ فتوت نامه طباطبائی؛ فتوت نامه قصاب؛ فصول؛ مرثع الصالحین؛ مرآت المعانی؛ مقاصد السالکین؛ مناظره تیغ و قلم؛ مناظره الورد و بنت الکرم؛ منهج الرشاد.
پارسا نسب، محمد ۱۰۹۸ مدخل	منطق الطیر؛ مرزبان نامه؛ خسرو و شیرین؛ هفت پیکر؛ الهی نامه؛ ویس و رامین؛ مناقب الصوفیه؛ بوستان؛ حلیقة الحقیقه؛ مثنوی معنوی؛ کشف المحجوب؛ روضة المذنبین؛ قابوس نامه.
پرویزی، خانم ۲۹۴ مدخل	تاج التراجیم؛ ارشاد؛ تفسیر قرآن پاک؛ روضة الشهدا.
تاج بخش، اسماعیل ۲۸	خرد نامه؛ لیلی و مجنون جامی.
ترک زاد، اسماعیل ۹۷ مدخل	دیوان وحشی باققی؛ تحفة الاخوان؛ اشرف خان و سه درویش؛ مهر و مشتری؛ شاه و درویش؛ صفات العاشقین؛ مظهر العجائب؛ ناظر و منظور.
توکلی، صفیه ۲۷۳۴ مدخل	خسرو نامه؛ یوسف و زلیخا؛ بهارستان؛ عجایب نامه؛ مناقب العارفين؛ سمک عیار؛ فراتد السلوک؛ سیرت ابن خفیف؛ بانو گشسب نامه؛ زنگی نامه؛ افسانه گلریز؛ فرامرز نامه؛ احیاء العلوم، ج ۲؛ تفسیر جلاء الازهار و... ج ۳ تا ۱۰؛ رستم نامه؛ قصص العلماء؛ ترجمه زهر الربیع؛ امیر ارسلان نامدار؛ حسین کرد؛ حاجی بابا اصفهانی؛ نوادر؛ حمله حیدری باذل؛ حمله حیدری راجی؛ بوستان خیال؛ بهار دانش؛

بهرام و بهروز؛ بهارستان؛ بهمن نامه ابوالخیر، پریشان؛ جهانگیرنامه؛ داستان های شگفت؛ دله و مختار؛ ریاض الحکایات؛ سیاحت حاتم؛ شیرین و خسرو امیر خسرو دهلوی؛ شیرین و فرهاد سلیمی؛ صد حکایت؛ ظفرنامه؛ عاق والدین؛ فرهاد و شیرین؛ قصه احمد جام؛ دزد و قاضی؛ قصه نجمای شیرازی؛ قصه هزارگسو؛ گل بکاولی؛ مثنوی های عرفانی امیر حسینی هروی؛ مثنوی طاقدیس؛ مختارنامه؛ مرد شبان و حضرت موسی؛ ملک جمشید؛ نصیحة الملوک؛ نوروزنامه؛ وامق و عذرای منطق؛ یوسف و زلیخا منسوب به فردوسی.

سلیم جواهری؛ حیدریگ.

جعفری قناتی، محمد

۳ مدخل

انجمن دانش؛ لباب الالباب؛ جنات وصال؛ لطایف الامثال؛ گلزار عباسی؛ قواعد السلاطین؛ کلیات زلالی خوانساری؛ رساله فریدون سیهسالار؛ اخلاق جلالی؛ اسرار المعارف؛ بلبل نامه؛ روضه المحتین؛ لسان الغیب؛ مثنوی روز و شب؛ مجمع البحرین.

جهان تیغ، انسیه

۴۶۰ مدخل

ثمرات القدس؛ رشحات عین الحیات؛ تحفه مهدویه؛ دریای اسمار؛ ریاض المحتین؛ انیس الطالبین؛ نفخه الیمین.

حدادی، الهام

۸۲۷ مدخل

هزار حکایت صوفیان؛ جامع التمثیل؛ خانقاه؛ خرابات؛ مجالس العاشقین؛ حسنات العارفین؛ النقض؛ شرف النبی؛ ترجمه السواد الاعظم؛ مجالس النقایس.

خاتمی پور، حامد

۱۳۲۹ مدخل

کشف الاسرار؛ نزهة الکرام؛ شرح رساله قشیریه.

خلیل اللهی، شهلا

۸۷۲ مدخل

تحفة الملوک.

خنجرى، شهرروز

۲۶ مدخل

تفسیر کشف الاسرار و عذة الابرار میبدی.

داوودی، فریده

۳۰۰ مدخل

اسرار التوحید فی مقامات شیخ ابوسعید؛ حالات و سخنان شیخ ابوسعید.

دهقانی، محمد

۳۰۸ مدخل

لیلی و معجون؛ فرج بعد از شدت؛ کلیات عیید زاکانی؛ سلک السلوک؛ نل و دمن؛ وامق و عذرای حسینی؛ وامق و عذرای نامی؛ سوز و گداز؛ واله و سلطان؛ بهرام و گلندام؛ وامق و عذرای عنصری؛ وامق و عذرای صرفی؛ محمود و ایاز انیسی؛ سعد و همایون؛ تحفة الاحرار؛ سبحة الابرار؛ همای نامه؛ زهره و منوچهر؛ بدیع الملک؛ جواهر نامه نظامی؛ چاه وصال؛ چهار مقاله؛ دولرانی و خضرخان؛ رساله الطیور؛ روضه خلد؛ سام نامه؛ سوز و گداز؛ مخزن الاسرار؛ محمود و ایاز زلالی؛ ورقه و گلشاه هشت بهشت؛ همای نامه.

ذوالفقاری، حسن

۱۰۵۲ مدخل

لطایف فارسی؛ لوایع؛ روضه الریاحین؛ شش جهت.

رحمتی، زهره

۲۱۶ مدخل

مرآت غفوری؛ چهار درویش؛ سراج الصالحین؛ اخلاق عالم آرا؛ ترجمه اتاجیل اربعه؛ خلاصة المتناقب؛ ابدالیه؛ راحة الطالبین؛ موش و گربه شیخ بهایی؛ ملستان؛ روزبهان نامه؛ فراق نامه؛ مطلع الانوار؛ خارستان؛ کلمات علیة غزاة؛ خزينة الامثال؛ کلمات الصالحین؛ لسان الواعظین؛ زينة المجالس؛ رساله علیة؛ سراج القلوب؛ اخلاق عالم آرا؛ روضه الانوار عباسی.

رحیمی، مهدی

۲۵۳۵ مدخل

تحفة الابرار؛ مطلع الانوار.

رضاپور، منوچهر

۱۹ مدخل

روض الجنان وروح الجنان؛ مرصاد العباد؛ تذكرة الاولياء؛ بستان العارفين؛ احوال و اقوال شيخ ابوالحسن خرقاني.

سارلی، ناصرقلی
۲۵۷۳ مدخل

لمعة السراج؛ كشف الحقائق؛ تفسير سورآبادی؛ تفسير سورة يوسف؛ اوراد الاحباب.

سر مشقی، فاطمه
۵۳۰ مدخل

خلد برین؛ من و سلوی؛ سراج منیر؛ روضة الانوار.

سلطانی، محمد
۴۷ حکایت

عجایب المخلوقات؛ بستان العقول؛ بلبل نامه عطار؛ پنج گنج عماد فقیه؛ سرو تذرو.

شادمحمدی، مریم
۲۴۰ مدخل

یوسف و زلیخای قمی؛ شمس و قمر؛ لیلی و مجنون مکتبی.

صراف، آقای
۳ مدخل

مقالات شمس؛ مصباح الارواح؛ بختیارنامه؛ جوامع الحكایات [بخشی].

صرفی، محمدرضا
۲۰۳ مدخل

بلوهر و بوداسف؛ جمشید و خورشید؛ مثنوی محیط اعظم؛ تفسیری بر عشری از قرآن؛ ینوع الاسرار.

طحانی پور، داوود
۵۳ مدخل

کلیله و دمنه

عباسی، حبیب الله
۶۱ مدخل

آواز پر جبرئیل، رساله الطیر، روزی با جماعت صوفیان، فی حالة الطفولیه؛ لغت موران؛ عقل سرخ؛ سیاست نامه؛ گل و نوروز؛ گوهر نامه؛ همای و همایون؛ كشف الحقائق؛ داراب نامه طرسوسی؛ ابومسلم نامه؛ داستان های بیدبای؛ کلیله و دمنه منظوم؛ راحة الارواح؛ انوار سهیلی؛ جمال و جلال؛ فلک ناز نامه؛ محبوب القلوب؛ روضة العقول؛ روضة الانوار.

عسکری، مریم
۵۸۶ مدخل

گلستان سعدی

علی پور، رقیه
۹۸ مدخل

دقایق الحقایق؛ گرشاسب نامه.

غلامی، الهه
۱۰۴ مدخل

انیس التائیین؛ حدائق الحقایق؛ قصص قرآن مجید؛ اسکندر نامه مثنوی؛ اخلاق محتشمی؛ اعجوبه و محجوبه؛ تاریخ بلعمی؛ هیر و رانجهای نواب؛ هیر و رانجهای تنوی؛ دبستان اخلاق؛ آینه اسکندری؛ بهمن نامه؛ اسکندر و عیاران؛ ارداویراف نامه؛ اسرار نامه؛ اسکندر نامه خت؛ اسکندر نامه کالیستنس دروغین؛ پدماموت؛ تحفة الاخوان؛ رسایل جوانمردان؛ شیرین و خسرو نواب؛ قنوت نامه چیت سازان؛ قنوت نامه عمر سهروردی؛ قنوت نامه؛ کوش نامه؛ گزیده در اخلاق؛ مجنون و لیلی امیر خسرو دهلوی؛ و نگارین نامه. دلیل العارفين؛ معصوم شاه و ملکزاده نوش لب؛ مهر و ماه.

فراز مند، سمیه
۵۵ مدخل

وامق و عذرای مثنوی؛ فراق نامه؛ دستور الوزراء؛ روح الارواح؛ اعجاز عشق؛ گلستان ارم؛ تحفة الملوك؛ باز نامه انوشیروانی؛ بیان الادیان (باب پنجم)؛ انیس المسافر؛ انیس العاشقین؛ نیرنگ عشق؛ مونس العشاق؛ مقامات عبد الخالق غجدوانی؛ مرآت الزمان؛ رساله قدسیه؛ زیده الحقایق؛ شیرین و خسرو هاتقی؛ قنوت نامه ناصر بجهای؛ مثنوی بهلول.

قاسمی، خانم
۳۳۸ مدخل

اشتر نامه؛ مناقب اوحد الدین؛ چهل مجلس؛ قنوت و اصناف؛ فرهاد نامه.

قربانی، هلیا
۱۱۹ مدخل

کاشانی، مریم	نقش بدیع؛ دستور الوزاره؛ هفت اختر؛ طبقات الصوفیه؛ اسرار الشهود؛ حسن و دل؛ آیین اسکندری؛ مجموعه آثار شیخ محمود شبستری؛ خموش خاتون.	۳۷۸ مدخل
کریمی راد، فریده	اخلاق ناصری؛ کیمیای سعادت.	۲۰۵ مدخل
کلاهدوز، آقای	تحفه؛ روضه الانوار.	۴۱ مدخل
کیا، حسین	تاریخ بیهقی	۶ مدخل
محمودی بختیاری، بهروز	سندبادنامه.	۳۴ مدخل
مقدم، مریم	آداب الحرب و الشجاعة؛ دیوان شعر؛ اخلاق محسنی؛ قصص الانبیاء؛ حمزه نامه؛ ترجمه تفسیر طبری؛ مرموزات اسدی؛ الفتوح؛ پند پیران؛ دستور نامه؛ دیوان ادیب بیضایی کاشانی؛ ذخیره الملوك؛ دیوان حزین لاهیجی؛ عشاق نامه؛ موش و گربه عیب زاکانی؛ و هدایت نامه (دیوان ناصر بخارایی).	۷۱۳ مدخل
ملک زاده، آقای	آورده اند که ...؛ دره التاج؛ مفتاح الهدایه؛ انیس الناس.	۲۱۳ مدخل
مهرکی، ایرج	شاهنامه فردوسی؛ برز و نامه.	۱۹۳ مدخل
مهرنوش، مهجود	شیر و نه نامدار؛ حکایات لطیف.	۱۴۴ مدخل
میرهاشمی، سید مرتضی	اسکندرنامه نظامی؛ رساله قشیری.	۳۹۰ مدخل
نصراللهی، بدالله	فیه مافیه؛ مصیبت نامه؛ تفسیر سورة یوسف؛ شرح شطحیات؛ مثنوی جام جم اوحدی؛ عبهر العاشقین؛ مثنوی های حکیم سنایی؛ مجمل التواریخ و القصص؛ مجموعه آثار فارسی غزالی؛ مجالس سبعه؛ مقامات حمیدی؛ مکتوبات.	۴۶۹ مدخل
نصیری، الهه	تاج التراجم، ج ۱.	۱۲۵ مدخل
واصفی، صبا	خرم و زیبه؛ پیل و چکاو؛ فراق نامه.	۵ مدخل
وزیری زاده، سارا	مصباح الهدایه.	۷۰ مدخل
هاشمی، نفی	کلیات سعدی؛ منشآت خاقانی.	۸ مدخل
همایونی، سروش	روضه الفریقین؛ بحر الفوائد.	۱۵۵ مدخل

درآمد

اگر داستان و مترادفات آن را حادثه‌های کوتاه و بلند و عادت‌گریزی بدانیم که برای انسان‌ها در فراز و فرود زندگی پیش می‌آید، قدمت داستان به قدمت حضور انسان روی کره زمین است، هرچند داستان زمانی ماندگار می‌شود که کسی آن را برای دیگری روایت کند. به علاوه، اگرچه روایت یک حادثه عادت‌گریز مستلزم وجود زبان است، انسان‌ها پیش از آن که به زبان متنی و نشانه‌های صوتی دست یابند، از طریق زبان اشاره و حرکات اعضای بدن، چه بسا آنچه در طول روز بر آن‌ها گذشته بود، شب‌ها در کنار شعله‌های آتش برای جمع هم‌زیستان خود بیان می‌کردند. با این همه، بی‌گمان این زبان صوتی بود که نقل تجربه‌های زیست‌شده انسان را ابتدا شفاهی و سینه‌به‌سینه، و پس از پیدایی خط از راه کتابت بر عهده گرفت و از نسلی به نسل دیگر سپرد.

از سوی دیگر، چنانچه «داستان» را نوشته‌ای بدانیم که در آن ماجراهای زندگی به صورت حوادثی مسلسل گفته شود، این طرز تلقی از داستان بدان شمولی خواهد داد که هم حکایت، قصه، افسانه و اسطوره را در بر گیرد و هم شامل داستان به معنی امروزی آن، یعنی رمان، شود. در کتاب حاضر ما چنین برداشتی از داستان را در نظر داریم تا بتوانیم انواع حکایت، قصه کوتاه، بلند، منثور، منظوم، اسطوره‌ای، خیالی، واقع‌گرا، شفاهی، مکتوب و نظایر آن‌ها را ذیل یک عنوان گرد هم آوریم.

اکثر قریب به اتفاق داستان‌های کوتاه و بلندی که در دل متون گذشته باقی مانده است نه زمان پدید آمدنشان شناخته شده است و نه راویانشان. کسانی که آن‌ها را برای سرگرمی و تعلیم و یا اثبات حسن محضر روایت کرده‌اند ناقلانی هستند که یا آن‌ها را از دیگران شنیده‌اند و یا در متون پیشین خوانده‌اند. بر این اساس، در ادب روایی فارسی، سنتی با عنوان «قصه‌پردازی» شکل گرفته که با داستان‌نویسی امروزی تفاوتی ماهوی دارد. بیشتر این داستان‌ها، پیش از آن که بازآفرینی واقعیت از طریق تصرفات تخیل پدیدآورندگان اصلی آن‌ها باشند، تصویری واقعی از زندگی از دریچه چشم احساسات و تأثرات بیان‌کننده آن‌ها بوده‌اند و به همین سبب بیشتر محدود به اصل داستان هستند و کمتر با شاخ و برگ نقش مایه‌های

آزاد بر بُعد ادبی و هنری آن‌ها تأکید شده است. به همین سبب، بسیاری از این داستان‌ها مایه بالقوه خامی هستند که نه تنها می‌توان آن‌ها را کانون مغناطیسی طیف گسترده داستان‌های بلند و فیلم و نمایش و سریال‌های امروزی کرد، بلکه این داستان‌ها موادی برای پژوهش‌های مردم‌شناختی، جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و اخلاقی ما ایرانیان را در طول تاریخ فراهم می‌آورد که نمود آن در اخلاق و عادات و شخصیت ما، مستقیم و غیر مستقیم، آشکار است.

اگر بلاغت را رعایت شرایط حاکم میان متکلم و مخاطب به حساب آوریم، بی‌گمان داستان‌ها در گذشته عنصری بلاغی محسوب می‌شدند که توجه مخاطبان را به سخن جلب، و فهم سخن را تسهیل و به آنان القا می‌کردند و یا دست‌کم اسباب سرگرمی بودند و چه بسا به شیوه غیر مستقیم به خلق و خوی آنان جهت می‌بخشیدند و احیاناً موجب تزکیه نفس آنان می‌گشتند. امروزه با اینکه ابزارهای بیان در القای این مقاصد متنوع‌تر و جذاب‌تر شده است و نیاز انسان گرفتار امروز بدان‌ها بیشتر، اما تولید و بیان آن‌ها جز به یاری ماده اولیه و سازنده آن‌ها، یعنی داستان‌ها، ممکن نیست. داستان‌های کوتاه و بلند و متنوع و پراکنده در متون فارسی این گنج شایگان و ذخیره سرشار را در اختیار هنرمندان و ادیبان، بلکه متخصصان رشته‌های مختلف هنری و علوم انسانی، می‌گذارند تا با الهام از آن‌ها خلاقیت ادبی و توان پژوهشی خویش را نیرو ببخشند.

کوشش مؤلفان این فرهنگنامه همه این بوده است که، ضمن حفظ این داستان‌ها و تسریع و تسهیل دسترسی به آن‌ها، امکان مطالعات گوناگون برای هنرمندان و تولیدکنندگان و محققان ادبی و نیز بسیاری از متخصصان رشته‌های متنوع علوم انسانی فراهم آید تا هریک، به اقتضای نیاز و توان خود، بتوانند با مطالعه در این فرهنگ غنی پرده از وجوه ناپیدای آن بگیرند و پرتوی دیگر بر فرهنگ دیرپا و عظیم ایرانی بيفکنند.

فکر اولیه تدوین فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی در سال ۱۳۸۰ شکل گرفت و ضمن مشورت با استاد دکتر تقی پورنامداریان کمال یافت و نتیجه آن نگارش طرح‌نامه اجرای پژوهشی گسترده در حوزه داستان‌های کلاسیک فارسی از آغاز تا ۱۳۰۰ شد. این طرح، در همان سال، مورد توجه و تصویب معاونت فرهنگی وقت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار گرفت. تصور اولیه ما گرد آمدن پنج تا ده هزار داستان با حجمی قریب به سه تا چهار هزار صفحه بود؛ اما به تدریج که پیش رفتیم و وسعت واقعی کار آشکارتر شد، ناگزیر برای طرح نخست، در فواصل زمانی مختلف، چهار بخش (فاز) تکمیلی تعریف شد. براساس دعوت و درخواست مؤلفان، قرار شد استاد ارجمند دکتر تقی پورنامداریان، که از صاحب‌نظران حوزه نقد ادبی و داستان‌شناسی است، نظارت علمی کار را بر عهده گیرند. از آنجاکه اراده گردآوری و بررسی تمامی داستان‌های کلاسیک فارسی در میان بود، از همان ابتدا اساس کار بر اجرای کامل طرح گذاشته شد و پس از تهیه فهرستی از متون فارسی چاپی، نگارش مدخل‌ها از قدیم‌ترین تا جدیدترین آن‌ها آغاز شد. برای تمرکز بر کار، تسریع در روند امور و گردآوردن متون لازم، محلی در خیابان بهار تهران تدارک

دیده شد تا تمامی کارها، اعم از برگزاری جلسات، استقرار مدخل نگاران و ارتباط با سایر مدخل نویسان، در آن مکان انجام گیرد.

پژوهش حاضر که به علت حجم و وسعت دامنه کار و متأثر از تغییرات متناوب در مدیریت ها و سیاست های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قریب به هجده سال به طول کشیده، با مشورت و همدلی بسیاری از اهالی فرهنگ و دانش هستی یافته که بی برخورداری از این پشتوانه معنوی، سامان یافتن چنین کاری دشوار یا ناممکن می نمود. این گفتار را به پایان نمی توانیم برد مگر با ابراز قدرشناسی به ساحت ایشان: نخست، استاد گرانمایه دکتر تقی پورنامداریان که با دقت نظرهای خویش بر کمال کار افزودند و از نخستین روزها تا آخرین لحظات موجب تقویت ابعاد علمی کار گردیدند؛ دیگر، استاد ارجمند دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی که همواره مشوق ما و پیگیر تحقق این کار بودند؛ سده دیگر، شادروان دکتر علی محمد حق شناس که از ابتدای کار، در بازبینی شیوه نامه و تعیین چارچوب های علمی کار رهنمودهای ارزنده ای ارائه کردند؛ چهارم، منتقد دقیق النظر دکتر محمد دهقانی که در طی این سال ها به اشکال مختلف از مساعدت و معاضد تشان برخوردار بوده ایم؛ پنجم، دکتر محمود فتوحی به سبب همدلی و همراهی با مؤلفان در آغاز کار؛ ششم، داستان پژوه آلمانی پروفسور اولریش مارزلف که حضور گهگاهی ایشان در دفتر کار مایه دلگرمی مؤلفان و تحکیم پژوهش حاضر گردید؛ هفتم، ناظر اجرایی طرح آقای علی اصغر محمدخانی که زحمات بی دریغ ایشان در شکل گیری و تداوم کار این فرهنگنامه هرگز بر ما پوشیده نیست؛ و نهایتاً، تمامی مدخل نگاران، ویراستاران و حروف نگارانی که در این مدت با ما همراه بوده، و اسامی شان در آغاز کتاب ذکر گردیده است. در پایان از مسئولان محترم معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در ادوار مختلف قدردانی می شود.

همچنین شایسته است از آقای سید حسن کیانیان، مدیر فرزانه نشر چشمه، که در این زمانه عسرت با همت والای خویش بستر چاپ و انتشار این مجموعه بزرگ را فراهم آورد، و نیز از آقای بهرنگ کیانیان، مدیر محترم تولید و انتشار نشر، و آقای روزبه کیانیان مدیر محترم بخش توزیع و نیز همکاران بخش آماده سازی نشر، خانم ها فرزانه صدیقی، فاطمه پارسائی، شیرین قاسملو، نینا رزندی، مریم درخشان گلریز، کیمیا ادریسی و زهرا بازبان، قدردانی کنیم.

در پایان، مؤلفان با نهایت تواضع و با اقرار به اینکه این کار نیز مانند هر کار دیگری از کاستی های معمول برکنار نیست، از خوانندگان فهیمی که ما را از راهنمایی ها و پیشنهادهای ارزنده خود برخوردار سازند قدردانی می کنند و چشم انتظار دریافت نقد و نظرهای عالمانه و منصفانه منتقدان هستند.

والحمد لله أولاً و آخراً

مؤلفان

زمستان ۱۳۹۸ / تهران

مقدمه

فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی نه دایرةالمعارف به معنی رایج کلمه است و نه کتابی است در حد فرهنگ‌های لغت مرسوم، بلکه در نوع خود اثری است منحصر به فرد، حاوی گزارش و خلاصه‌ای از مجموعه عظیم قصه‌های کهن فارسی، به انضمام اطلاعاتی داستان‌شناختی، محتوایی و فرهنگی که از دل همان قصه‌ها استخراج و عرضه گردیده است؛ از این رو، آن را «فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی» نامیده‌ایم. اینک، توضیح مراحل تدوین، روش کار و ساختار آن:

مراحل و روش کار

۱. تدوین شیوه‌نامه: ضرورت حرکت مدخل‌نگاران در مسیری مشخص و منطبق بر رویکردی معین در تحقیق اقتضا می‌کرد تا ملاک‌ها و معیارهای خوانش متون و نگارش مدخل‌ها تبیین شود تا براساس رویکرد اتخاذ شده و اعمال وحدت رویه، از تأویل‌ها و تفسیرهای شخصی و برداشت‌های خاص در باب داستان‌ها اجتناب شود؛ بر این اساس، روش کار خود را بر توصیف ساختاری، فنی و محتوایی داستان‌ها نهادیم و مطابق این رویکرد، شیوه‌نامه اجرایی مورد نیاز را تدوین کردیم. در این شیوه‌نامه، ضمن تعریف مفاهیم و اصطلاحات پژوهش، تبیین رویکرد مناسب تحقیق و تعیین محدوده یا جامعه آماری پژوهش، ساختار کلی و جزئی هر مدخل و روش نگارش آن مشخص گردیده است.
۲. تعیین منابع تحقیق و جامعه آماری: در این گام، نخست عنوان تمامی متون مورد مطالعه، اعم از چاپی و خطی، فراهم و بر پایه سیر تاریخی تنظیم شد تا کار مدخل‌نگاری از قدیم‌ترین متون فارسی تا جدیدترین آن‌ها صورت گیرد.^۱ این پژوهش تمامی داستان‌های مکتوب فارسی را از قدیم‌ترین ایام، یعنی از هنگام نگارش نخستین متون فارسی در روزگاران پس از اسلام تا حدود سال‌های ۱۲۵۰ ش که به تدریج رگه‌هایی از نوگرایی و تغییر سبک در داستان فارسی پدیدار می‌شود، دربرمی‌گیرد. این بازه

۱. مطالعات حکایت از آن دارد که بخش قابل توجهی از آثار داستانی فارسی قدیم و جدید هنوز چاپ نشده و به صورت نسخه خطی یا چاپ سنگی در کتابخانه‌های دولتی و غالباً در مجموعه‌های شخصی پراکنده است. تحقیق درباره این آثار بدون شک ارزشمندی و ضرورتی مضاعف دارد و آن‌ها را از خطر نابودی و فراموشی محفوظ خواهد داشت.

حدوداً هزار ساله بیش از نود درصد از متون منظوم و منثور مکتوب چاپ شده در ایران یا خارج از ایران را در خود دارد، ضمن آنکه برخی از کتاب‌های چاپ سنگی نیز مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. متونی که با رعایت ملاک‌های یادشده در شیوه‌نامه در دایره این تحقیق جای دارند به سه دسته صددرصد داستانی، نیمه‌داستانی و غیرداستانی تقسیم می‌شوند:

دسته اول، آثاری چون خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، منطق الطیر، سمک عیار و نظایر این‌ها را دربر می‌گیرد که غالباً داستانی بلند و جامع را روایت می‌کنند. طبعاً این متون، علاوه بر داستان جامع، ممکن است حاوی حکایاتی میان‌پیوندی نیز باشند.

دسته دوم، شامل متونی چون مخزن الاسرار، کلیله و دمنه، بوستان، گلستان و مثنوی معنوی هستند که هرچند داستانی جامع ندارند، فراخور موضوع هر بخش، حکایت فراوانی در آن‌ها یافت می‌شود. دو دسته یادشده حدود چهارصد متن ادبی را دربر می‌گیرند.

دسته سوم، شامل کلیه متون غیرداستانی مانند کتاب‌های فلسفی، دینی و تفسیری، جغرافیایی، تاریخی، دیوان‌های شعرا و امثال این‌هاست که در اثنای آن‌ها حکایاتی نیز یافت می‌شود و استخراج و جمع‌آوری همه آن‌ها ضروری بوده است.

مبنای کار در تحقیق حاضر متون تصحیح و چاپ شده بوده است. (رک. فهرست متون و منابع)

۳. تهیه‌کاربرگ: در شورای علمی، پس از بحث‌های فراوان و بررسی‌های کارشناسانه، بنابر ضرورت‌های طرح و نیازهای پژوهشی این حوزه، کاربرگی به شرح زیر تهیه و از مدخل‌نگاران خواسته شد تا دقیقاً براساس عناوین مشخص شده به توصیف داستان و استخراج اطلاعات بپردازند. [گفتنی است در مراحل پایانی کار، عنوان و اطلاعات برخی از فیله‌ها، به دلیل شباهت و قرابت، و رعایت اصل اختصار در هم ادغام شد؛ از این رو، اطلاعات ثبت شده در فیله‌های سی و پنج‌گانه، تنها در شانزده فیله در فرهنگنامه آورده شد.] و اینک نمونه‌ای از کاربرگ:

کاربرگ	
شماره کاربرگ:	مدخل‌نگار:
۱. نام داستان:	
۲. مدخل ارجاعی:	
۳. مأخذ:	
۴. موضوع:	
۵. درون‌مایه:	
۶. طرح فشرده:	
۷. شخصیت‌ها:	
۸. شروع و تحلیل‌ها:	

۹. آداب و رسوم:
۱۰. آیین‌ها:
۱۱. خرافه‌ها و باورها:
۱۲. اعتقادات:
۱۳. اعیاد و جشن‌ها:
۱۴. دانش عوام:
۱۵. بازی‌ها:
۱۶. خوراک:
۱۷. پوشاک:
۱۸. القاب و عناوین:
۱۹. پیشه‌ها:
۲۰. نظام اداری و اجتماعی:
۲۱. مکاتبات:
۲۲. آداب و نظام‌های حکومتی:
۲۳. ابنیه و اماکن:
۲۴. موسیقی:
۲۵. نگارگری:
۲۶. فرق و مذاهب:
۲۷. هنرهای نمایشی:
۲۸. خط و خوشنویسی:
۲۹. صنایع دستی:
۳۰. اشیاء:
۳۱. مکان داستان:
۳۲. بن‌مایه‌های داستانی:
۳۳. نظام اداری و اجتماعی:
۳۴. نوع داستان:
۳۵. عناصر داستان:

۴. **مدخل‌نگاری:** تعیین چارچوب مدخل‌ها و آموزش مدخل‌نگاران در نخستین ماه‌های آغاز کار صورت گرفت. این کار به طرزی عملی و همراه با عرضه و بررسی نمونه‌هایی از «مدخل‌ها» و نگارش مدخل‌های آزمایشی انجام شد. مدخل‌نگاران عموماً از میان دانشجویان کارشناسی ارشد، دانشجویان دکتری و عده‌ای از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها انتخاب شدند. شمار مدخل‌نگاران در نهایت به بیش از پنجاه نفر بالغ گردید.

۵. ورود اطلاعات: از آنجاکه در سال‌های آغازین اجرای طرح (۱۳۸۰) دسترسی برخط به نرم‌افزار ممکن نبود تا مدخل‌نگاران بتوانند اطلاعات کاربرگ‌ها را مستقیم به سامانه وارد کنند، اطلاعات مورد نیاز نخست در کاربرگ‌های چاپی به شکل دست‌نویس نوشته و تحویل می‌شد؛ آنگاه پس از ویرایش‌های محتوایی، علمی و فنی، در نرم‌افزار بارگذاری می‌شد. این مرحله از کار را خانم‌ها مهری لطیفی و فاطمه لطیفی در طی هشت سال متمادی به انجام رسانیدند.
 ۶. تهیه نرم‌افزار: به دلیل حجم زیاد یافته‌ها و گستردگی اطلاعات و براساس کاربرگ تدوین‌شده، نرم‌افزاری ساخته شد تا امکان ثبت، ذخیره و پردازش اطلاعات را فراهم آورد. این نرم‌افزار دارای قابلیت‌هایی نظیر ورود، ویرایش، جایگزینی و تنظیم داده‌ها، نمایش فیلدها، گزارش‌گیری‌های مختلف در محیط word (چینش افقی و عمودی با نشانه‌های بین هر رکورد و...)، نمایه‌سازی، چاپ، جست‌وجوهای مختلف، مرتب‌سازی، ایجاد محدوده، و نمایش تعداد رکوردهاست. نرم‌افزار ابتدایی winisis نام داشت که چون پاسخگوی تمامی نیازهای طرح نبود، به نرم‌افزار SQLserver تغییر یافت.
 ۷. ویرایش محتوایی و زبانی: از آنجاکه شمار و حجم مدخل‌ها زیاد و تعدد قلم‌ها و سبک نوشتاری آن‌ها متنوع بود، کار ویرایش متن در چند مرحله صورت گرفت: در مرحله نخست، متن دست‌نویس تمامی مدخل‌ها از منظر صحت محتوا و درست‌نویسی ویرایش گردید؛ در مرحله بعد، متن ویراسته اولیه بازخوانی و بازبینی نهایی شد؛ و در سومین مرحله، نمونه‌خوانی نهایی و ویرایش‌های فنی و تکمیلی صورت گرفت.
 ۸. درهم کردن اطلاعات هر بند (فیلد): بازنگری در عناوین بندها (فیلدها)، درهم کردن و یکدست‌سازی آن‌ها از ضرورت‌های کار بود. در این مرحله، داستان‌های کاملاً مشابه شناسایی و روایت‌های متعدد آن به ترتیب سیر تاریخی ذیل هم مرتب گردید. بر این کار چندگونه فایده مترتب است: به خواننده-پژوهشگر فرصت می‌دهد تا روایت‌های متعدد، قدیم و جدید از داستانی واحد را به‌سهولت در اختیار داشته باشد؛ با مقایسه این روایت‌ها، سیر تحول قصه‌ای معین را دریابد؛ با کم‌وکیف قصه‌پردازی ادوار مختلف آشنا شود؛ در مواردی، اصل و منشأ قصه‌ها را کشف کند؛ و درنهایت، با مطالعه روایات مشابه از یک قصه، نقش عوامل اجتماعی-سیاسی یا تیت و اراده شخصی قصه‌پردازان در تغییر داستان‌ها را مشخص کند.
- همچنین، با توجه به شباهت یا قرابت عنوان برخی از فیلدها و لزوم تجمیع اطلاعات، ادغام‌هایی در عنوان فیلدها و اطلاعات ثبت‌شده در آن‌ها صورت گرفت. با این کار، عناوین متعدد و گاه متغایر یک بند یکدست‌سازی شده، با تعبیری آشنا و مفهوم همگان، عرضه گردید؛ به‌علاوه، این اقدام موجب تسهیل روند نمایه‌سازی و دستیابی آسان به اطلاعات گسترده این فرهنگنامه شد و حجم اطلاعات غیرضرور بندها را کاهش داد.

۹. آماده‌سازی و بازبینی نهایی: درنهایت، پس از تنظیم نهایی داده‌های متن، و کسب اطمینان از صحت آن، خروجی نهایی کار به صورت کاغذی درآمد و بار دیگر، برای بازخوانی نهایی و اعمال ویرایش‌های فنی در اختیار بازبینان و نمونه‌خوان‌های حرفه‌ای نشر چشمه قرار گرفت. با این کار، علاوه بر رفع نواقص احتمالی، هرگونه افتادگی و کاستی متن برطرف گردید و متن آماده چاپ شد.

ساختار

الف. ساختار کلان

مجموع مدخل‌های فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی، با احتساب مدخل‌های ارجاعی، بالغ بر ۲۰۷۰۳ مدخل است که با نظامی الفبایی در کنار هم قرار گرفته‌اند. اگرچه نظم تاریخی داستان‌ها می‌توانست فایده‌های متنوعی برای تحقیق حاضر پدید آورد، اما فایده فرهنگنامه‌ای و سهولت و سرعت مراجعه بدان را از میان می‌برد. برای حفظ هر دو فایده، چنان‌که پیشتر اشاره شد، ضمن رعایت نظم الفبایی کتاب، داستان‌های مشترک را که طرح و درون‌مایه تقریباً یکسانی دارند، براساس توالی تاریخی پیدایش، به دنبال هم آورده و مأخذ هر داستان را در انتهای خلاصه‌ها نوشته‌ایم. به این ترتیب، می‌توان روند دگردیسی داستان‌ها را با توجه به تغییر زمان و اوضاع و احوال فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مطالعه کرد.

در فرهنگنامه، هر داستان، خواه کوتاه و خواه بلند، مدخلی مستقل است و شماره‌ای جداگانه دارد و حتی برای مدخل‌های ارجاعی نیز شماره‌ای مستقل در نظر گرفته شده است. این شماره‌ها (کدها) که از عدد ۱ آغاز و به ۲۶۷۰۳ خاتمه می‌یابند با نظم الفبایی عناوین مدخل‌ها همسویی دارند. کارآیی اصلی این شماره‌ها منحصر است در جست‌وجوی نمایه‌ها در متن فرهنگنامه؛ چراکه تمامی ارجاعات نمایه‌های پایانی کتاب به همین شماره‌ها خواهد بود و نه به شماره صفحات فرهنگنامه و یا صفحات متون فارسی. با این همه، شماره‌های معدودی یافت می‌شوند که، به دلیل رعایت سیر تاریخی چینش مدخل‌های مشابه، در بازبینی نهایی ناگزیر از جابه‌جایی آن‌ها در متن شده‌ایم و چون در مرحله به‌چاپ‌سپاری (پرینت کاغذی)، امکان انتقال تمامی اطلاعات و اعمال اصلاحات روی نرم‌افزار طرح فراهم نبوده، به‌ناچار خیری عام را بر نقصانی اندک ترجیح داده‌ایم. با این همه، نظم الفبایی مدخل‌ها در تمامی متن رعایت شده است.

ب. ساختار خرد (ساختار مدخل)

در ساختار هر مدخل، پس از درج شماره اختصاصی آن، مقولات شانزده‌گانه زیر آورده شده است که مدخل‌ها، به تناسب کوتاهی و بلندی داستان، ممکن است برخی از این بندهای شانزده‌گانه را داشته یا نداشته باشند و یا تعداد مقولات و حجم اطلاعات در آن‌ها کم یا زیاد باشد. بدیهی است که حکایت‌های کوتاه‌تر فاقد بسیاری از این مقولات هستند و برعکس، داستان‌های طولانی بسیاری از این بندها را به طور کامل دارند. به‌علاوه این نیز ممکن است که اطلاعات ثبت‌شده در ذیل بندهای هر مدخل در متن فرهنگنامه آورده نشود و صرفاً در بخش نمایه‌های کتاب استفاده شود؛ و اما تفصیل مطلب:

۱. نام داستان (title): در این فرهنگنامه، هر داستان، قصه یا حکایت یک مدخل شده است، نه کتاب یا اثری که آن داستان در آن آمده است؛ بنابراین، مدخل‌هایی با عناوین «شاهنامه»، «گلستان» و «مثنوی معنوی» نداریم. داستان‌هایی نظیر داراب‌نامه، سمک عیار و ابومسلم‌نامه که نام قهرمان در عنوان کتاب آمده و یک داستان بلند محسوب می‌شوند از این قاعده مستثنا هستند. برای هر داستان، بر پایه رویکردهای ساختارگرایانه، نام یا عنوانی مستقل برگزیده‌ایم که غالباً مشتمل است بر نام یک یا دو شخصیت اصلی داستان به اضافه رخداد محوری قصه و در مواردی درون‌مایه آن؛ مانند شبلی و زقار بستن در وقت مرگ. گاهی ممکن است آوردن صفتی معین برای اشخاص داستان به جهت‌گیری مفهومی قصه یاری دهد که در برخی موارد، چنین کرده‌ایم؛ مانند: فطرس آخرت‌طلب و یهودای دنیا دوست؛ پیداست که درون‌مایه این داستان تقابل آخرت‌جویی و دنیا طلبی است. از این رو، با مشاهده عنوان هر داستان، تا حدود زیادی می‌توان به کلیت یا پیرنگ اصلی آن پی برد. از این قبیل اند عناوینی چون «آدم (ع) و آفرینش او»، «ابن خفیف و رفتن به درگاه عضدالدوله» و «حاتم اصم و زاهد خواندن خلیفه» و امثال این‌ها. این شیوه عنوان‌گزینی امکان پشت هم آیی مدخل‌های مشابه و یا داستان‌های مربوط به یک شخصیت داستانی را فراهم خواهد کرد؛ فی‌المثل با رعایت این شیوه، تمامی داستان‌هایی که حاتم طایی در آن‌ها نقش اول را داشته، پشت سر هم قرار گرفته‌اند. در داستان‌های بلند و معروفی که تنها از یک قصه تشکیل شده و فاقد قصه‌های میان‌پیوندی هستند غالباً بنا را بر حفظ عنوان مشهور گذاشته و از دخل و تصرف در آن خودداری کرده‌ایم؛ همچون لیلی و مجنون، خسرو و شیرین و نظایر این‌ها. با این حال، برای رعایت اصل یکدستی، اغلب داستان‌های فرعی متونی چون شاهنامه و مثنوی را که در متن، صاحب عنوان‌های طولانی و یا غیرساختاری بوده‌اند، تغییر داده، عنوانی ساختاری برای آن‌ها برگزیده‌ایم. برای سهولت دستیابی به داستان، در عنوان‌گذاری مدخل‌ها غالباً اسامی اشخاص قصه، به خصوص اشخاص اصلی را در ترتیب چینش عبارت، بر سایر موارد تقدم داده‌ایم؛ این قاعده، تنها ممکن است در داستان‌هایی که شخصیت‌ها، اسمی خاص نداشته باشند، نقض شده باشد؛ در بسیاری از این موارد نیز، اگر شخصیت داستان دارای اسامی عامی چون قاضی، خلیفه، حاجب، عاشق و... باشد، تقدم همین اسم عام نیز در اولویت قرار گرفته است؛ مانند خلیفه و عفو گناه‌کار حاضر جواب.

در روایت‌های متعدد از داستانی واحد، نخستین روایت، غالباً قدیم‌ترین آن خواهد بود. شماره‌هایی (اعداد تکی) که در برابر عنوان این حکایات آورده شده، بر این سیر تاریخی دلالت دارد. اگر استثنائاً در یکی از روایت‌های داستان‌های مشابه، نام قهرمان متفاوت باشد، داستان ذیل نام شخص معروف‌تر که بیش‌ترین روایت‌ها متعلق به اوست، می‌آید و برای دسترسی ساده‌تر به این داستان، در مدخل ارجاعی، به عنوان اصلی داستان ارجاع داده می‌شود.

برای سهولت دسترسی به داستان‌ها، علاوه بر استفاده از نمایه‌های متعدد پایانی، مدخل‌های ارجاعی نیز در نظر گرفته شده است. مدخل‌های ارجاعی که در فرهنگنامه حاضر با علامت پیکان مشخص شده‌اند، دو گونه‌اند: نخست، مدخل‌هایی که ذیل آن اطلاعاتی دیده نمی‌شود و خالی است. این مدخل‌ها مخاطب را به داستان اصلی ارجاع می‌دهند. به کمک این مدخل‌های ارجاعی مخاطب می‌تواند داستان‌های مربوط به اشخاص متعدد یک قصه را بیابد؛ مانند «مأمون و اصمعی و مرد کریم ← اصمعی و مرد سخاوتمند». در این موارد، عموماً با آوردن نام شخصیت دوم داستان در مدخل ارجاعی، خواننده به سهولت به داستان اصلی راهنمایی می‌شود. دوم، مدخل ارجاعی که خواننده به مدد آن بتواند داستان یا داستان‌های مشابه یا مرتبط با داستان اصلی را بیابد. کارکرد این مدخل‌های ارجاعی تا حدودی شبیه عبارت «نیز نگاه کنید به» در ارجاعات متنی است؛ مانند «آلب‌تکین و سرباز مجرم ← انوشیروان و مجازات سرهنگ برای نمک».

۲. خلاصه داستان (synopsis): اصلی‌ترین بخش هر مدخل خلاصه داستان است که سعی کرده‌ایم پیرنگ، عناصر اصلی و بن‌مایه‌های اصلی داستان، حفظ و درون‌مایه آن به سادگی فهمیده شود. برای این منظور، به خصوص در داستان‌های طولانی، گاه به شیوه قصه و گاه به شیوه حذف عمل کنیم؛ فی‌المثل مدخل نویس ملزم بوده است نخست داستان را به دقت بخواند و پس از حذف عناصر یا بخش‌های غیرضروری یا کمتر ضروری مانند توصیف‌ها، گفت‌وگوها، بخش‌های غنایی داستان و نظایر این‌ها، خلاصه گویای داستان را به زبان امروزی بازنویسی کند. طبیعی است که دخل و تصرف‌های مدخل‌نگاران در حکایت‌های کوتاه، بسیار ناچیز و در داستان‌های طولانی بیشتر بوده است. از آنجاکه ایجاز در بیان از خصایص حکایت‌های قدیم بوده، گاه ممکن است خلاصه داستان حجمی فزون‌تر از اصل متن داشته باشد. حجم خلاصه‌ها عموماً به تناسب حجم اصل داستان‌ها، متفاوت، و از یکی دو سطر گرفته، تا چندین صفحه متغیر خواهد بود. در متن خلاصه‌ها، گزاره‌های قالبی نظیر «چنین شنیدم که...»، «آورده‌اند که...»، یا «فلانی گوید که...» را حذف کرده‌ایم. ساده‌نویسی، درست‌نویسی و کوتاه‌نویسی از اصول اولیه نگارش خلاصه‌های داستانی بوده است. با این همه، سرویراستاران کوشیده‌اند تنوع قلمی مدخل‌نگاران را به حداقل ممکن برسانند. انتخاب فعل مضارع اخباری برای خلاصه داستان‌ها نیز با هدف تسهیل روایت داستان و یکدستی متن صورت گرفته است. به علاوه، کوشش ما بر آن بوده تا رنگ و بوی زبان متن اصلی را از خلاصه داستان‌ها بزداییم و نثری ساده و یکدست عرضه کنیم، هر چند اجرای چنین کاری، در برخی موارد ممکن نبوده است. در بخش پایانی خلاصه‌ها، عنوان کتاب (مأخذ داستان)، شماره جلد، و شماره صفحه آن را داخل پرانتز آورده‌ایم.

۳. موضوع (subject): موضوع داستان در نظر ما برداشت نهایی خواننده از کلیت یک داستان است که ممکن است آن را در قالب یک کلمه مانند تدبیر، شجاعت و...، یا یک ترکیب کوتاه مانند خیانت حاکمان، بی‌کفایتی قضات، توبه مشرکان و نظایر این‌ها عرضه داشت. موضوع، غالباً براساس کلیت

داستان، جهت مفهومی آن را بازتاب می‌دهد؛ از این رو کوشیده‌ایم موضوعات نزدیک به هم را با آوردن صفت، قید یا متممی از هم تمایز دهیم. این نیز ممکن است برخی از داستان‌ها موضوعات مختلف داشته باشند که در این صورت موضوعات متعدد را، براساس اهمیت، به دنبال هم آورده‌ایم. در گزینش موضوعاتی که در طیف معنایی مشترکی قرار می‌گیرند، بر آن بوده‌ایم مقولات نزدیک به هم را ذیل واژه یا تعبیر رساتر و مشهورتری جمع کنیم و تا حد امکان از تعدد موضوعات که موجب سردرگمی مخاطبان در نمایه‌ها خواهد شد بکاهیم؛ با این ملاحظه، موضوعاتی چون احترام، تکریم، تعظیم، حرمت نهادن و نظایر این‌ها را در نمایه کتاب، ذیل عنوان «احترام» آورده‌ایم. ضمن آنکه اولاً برخی موضوعات نزدیک به هم را با او عطف ثبت کرده‌ایم تا رسانی و شفافیت موضوع برجسته‌تر شود؛ مانند: تدبیر و چاره‌اندیشی؛ در ثانی، تعبیرهای دیگر از یک موضوع را نیز به تعبیر اصلی ارجاع داده‌ایم؛ مانند «حرمت نهادن ← احترام». موضوعات به‌دست آمده گاهی بسیار کلی هستند، نظیر عشق الهی، انتقام از خائنان، دوستی با نادان، حسادت و امثال این‌ها، و گاه بر مقولات جزئی‌تری مانند تیزچشمی پرندگان، خنده نابجا، و صدای خوش و نظایر این‌ها دلالت دارند. فهرست الفبایی موضوعات در نمایه پایانی کتاب خواهد آمد تا به مدد آن بتوان داستان‌های مشابه یا نزدیک به هم را یافت.

۴. درون‌مایه (them): منظور از درون‌مایه در این اثر مضمون غالب در داستان و یا رویکردی است که هر قصه‌پرداز به موضوع قصه خویش دارد. از این رو، می‌توان گفت درون‌مایه نوع نگاه قصه‌پرداز به موضوع داستان است که در این کتاب آن را معمولاً در قالب یک جمله کامل عرضه کرده‌ایم؛ نظیر عشق، با مصلحت‌اندیشی میانه ندارد؛ عشق با ناکامی همراه است؛ با عشق زندگی زیباتر می‌شود و.... به تناسب موضوعات مندرج در بند سوم هر مدخل، ممکن است چند درون‌مایه نیز بلافاصله پس از آن آورده شود. نگارش درون‌مایه برای داستان‌ها از آن رو اهمیت فزون‌تر می‌یابد که در داستان‌های مشابه، براساس درون‌مایه‌های متعدد و متفاوت درج‌شده، می‌توان برداشت‌های گوناگون قصه‌پردازان از داستان‌ها و در نتیجه تغییر گفتمان داستان را در دوره‌های مختلف ردیابی و تحلیل کرد.

۵. طرح فشرده (succinct plot): طرح فشرده، صورت بسیار کوتاه‌شده داستان است با رعایت خط روایی و با حفظ عناصر کلیدی داستان و حذف تمام زواید و حواشی متن که غالباً در یک خط و در جمله‌ای بلند بازگو می‌شود؛ مانند «ابراهیم ادهم با ندای هاتقی غیبی زندگی شاهانه را رها می‌کند و به فقر و درویشی رومی‌آورد.» طرح فشرده‌ها همچون عناوین مدخل‌ها با تکیه بر عناصر ساختاری داستان نوشته شده‌اند؛ از این رو، بین عنوان داستان و طرح فشرده آن ارتباط استواری برقرار است. مزیت طرح فشرده آن است که ساخت داستان‌ها را در یک نگاه به خواننده عرضه می‌کند؛ این مزیت در قصه‌های بلند برجسته‌تر است؛ چراکه با خواندن طرح فشرده به‌سهولت می‌توان به کلیت قصه‌ای چندصد صفحه‌ای پی برد؛ نظیر این طرح فشرده از قصه منطق الطیر عطار: مرغانی بی‌شمار، سفری را

به‌سوی سیم‌رخ در پیش می‌گیرند و با گذر از هفت وادی، تنها سی مرغ به سیم‌رخ می‌رسند. در طرح‌فشرده‌ها نیز کوشیده‌ایم اسامی اشخاص اصلی داستان در آغاز جمله‌ها قرار گیرد. با در اختیار داشتن فهرستی الفبایی از ۲۴۳۲۰ طرح‌فشرده‌ی داستانی، پژوهشگر قادر خواهد بود در یک نگاه تمامی داستان‌های مرتبط با شخصیت یا مقوله‌ای خاص را به مطالعه گیرد.

۶. شخصیت (character): هرچند اطلاق عنوان «شخصیت» به قهرمانان و اشخاص حاضر در داستان‌های قدیم موجه به نظر نمی‌رسد و آن‌ها غالباً تیپ داستانی هستند؛ با این همه، با قدری تسامح، اصطلاح «شخصیت» را برای فهم ساده‌تر مطلب به کار برده‌ایم. در این قسمت از مدخل، اسامی تمامی اشخاص داستان، اعم از اشخاص اصلی و فرعی، و نیز اشخاص انسانی، حیوانی، موجودات اساطیری، اشیاء، مفاهیم و امثال این‌ها به ترتیب نقش و اهمیت‌شان در داستان آورده شده است. یکی از دشواری‌های این بخش از تحقیق وجود ضبط‌های متعدد و گاه مختلف از اسامی اشخاص بوده است. در این موارد، با جست‌وجو در منابع معتبر، کوشیده‌ایم ضبط‌های مشهور و معتبر را بیابیم و جایگزین ضبط‌های دیگر کنیم؛ مانند ترجیح ابوعثمان حیری بر ابوعثمان معری. [این داستان، در منابع معتبر به نام ابوعثمان حیری آمده است.] تعداد کل شخصیت‌های داستانی، با لحاظ تکرار، ۷۱۲۲۶ نفر و بدون تکرار، ۴۹۵۸ نفر هستند. [معنی عبارت «با لحاظ تکرار» آن است که برخی از اشخاص به اشکال متعدد در داستان‌های مختلف ایفای نقش کرده‌اند.] مروری گذرا بر بسامد حضور اسامی اشخاص داستانی، نکاتی را درباره‌ی نگرش‌های حاکم بر جهان داستان‌های متون فارسی روشن می‌کند:

از میان انبیا، پیامبر اسلام (ص) با ۲۹۷۲ حکایت، در بالاترین سطح، موسی (ع) با ۳۹۸ حکایت، و عیسی (ع) با ۳۰۰ حکایت، سلیمان (ع) با ۲۵۸ حکایت، و یوسف (ع) با ۱۷۶ حکایت به ترتیب در مقام‌های بعدی جای دارند. از خیل عرفا بیشترین بسامد از آن شیخ صفی است با ۸۹۶ حکایت^۱. ابوسعید ابی‌الخیر، ۳۴۸ حکایت، احمد جام ۳۲۵ حکایت، جنید بغدادی ۲۴۶ حکایت، ابراهیم ادهم ۲۲۰ حکایت، شبلی ۲۰۱ حکایت، ذوالنون ۱۵۷ حکایت، حسن بصری ۱۴۲ حکایت، روزبهان بقلی ۱۰۰ حکایت، سفیان ثوری ۸۴ حکایت و سَری سقطی ۷۷ حکایت، در مراتب بعدتر جای می‌گیرند. سه نفر نخست چون دارای کتب مقامات هستند، تعداد حکایت‌هایشان بیش از دیگران است و غالباً هم یک بار نقل شده‌اند؛ اما حکایت‌های سایر عارفان در میان انبوه متون فارسی پراکنده و گاه مکرر است که نشان از شهرت و مقبولیت گروه دوم در میان احاد جامعه دارد. از میان امامان شیعه، غلبه‌ی مطلق با امام علی (ع) است با ۹۲۹ حکایت، و پس از او امام حسین (ع) با ۱۶۸ حکایت و امام حسن (ع) با ۱۳۵ حکایت در مراتب بعدی جای دارند. از میان خلفای اربعه، علی (ع) با ۹۲۹ حکایت مقام نخست را دارد، و عمر بن خطاب با ۵۲۲ حکایت، ابوبکر با ۲۸۶ حکایت و

۱. خیل کثیر داستان‌های شیخ صفی در مجموعه حاضر، منقول از کتاب صفوة‌الصفای ابن یزّار اردبیلی است.

عثمان بن عفان با ۱۰۷ حکایت در مراتب بعدی قرار می‌گیرند. از شاهان ایران، بیشترین حکایت درباره محمود غزنوی روایت شده است با ۲۳۳ حکایت، و پس از او انوشیروان با ۱۹۳ حکایت در بالاترین حد جای دارد. از میان فرشتگان، جبرئیل با ۷۵۷ حکایت، ابلیس با ۳۸۶ حکایت، و عزرائیل با ۱۴۴ حکایت به ترتیب در مقام اول تا سوم قرار می‌گیرند. در میان حیوانات، بیشترین حکایت از آن شیر است با ۱۳۹ حکایت، و پس از آن، سگ با ۹۶ حکایت و مار با ۸۸ حکایت در رده‌های بعدی جای دارند. از حکام اسلامی، هارون الرشید با ۳۴۶ حکایت نخستین مقام را دارد و پس از او معاویه با ۱۱۷ حکایت و عمر بن عبدالعزیز با ۸۴ حکایت جای دارند. در میان اسامی عام، حکایت‌های فراوانی درباره این اشخاص روایت شده است: شاه ۷۷۲ حکایت، درویش ۴۵۶ حکایت، زن ۳۶۸ حکایت، غلام ۳۳۹ حکایت، هاتف ۲۷۶ حکایت، شخصی ۲۷۳ حکایت، وزیر ۲۶۲ حکایت، کنیز ۲۴۷ حکایت، فرشته ۲۴۶ حکایت، جوان ۲۴۵ حکایت، پیرزن ۲۳۴ حکایت، مادر ۲۲۰ حکایت، پیر ۲۱۶ حکایت، کودک ۱۹۰ حکایت، دزد ۱۸۲ حکایت، قاضی ۱۸۱ حکایت، اعرابی ۱۵۸ حکایت، زاهد ۱۴۷ حکایت، پرسشگر ۱۴۲ حکایت، خلیفه ۱۳۹ حکایت، دیوانه ۱۳۹ حکایت، بازرگان ۱۲۳ حکایت، فقیر ۱۱۶ حکایت، خادم ۱۱۴ حکایت و گدا ۱۰۸ حکایت. چنان‌که پیداست، شاه و درویش دارای بیشترین مرتبه و گدا دارای پایین‌ترین تعداد حکایت هستند که نشان از میزان نفوذ و طبقه شاهان و درویشان در زیر مجموعه خود دارد. به همین ترتیب، با مطالعه در بسامد اشخاص داستانی، می‌توان به بسیاری نتایج دیگر دست یافت که این خود، یکی دیگر از فواید فرهنگنامه حاضر است.

۷. مکان (place): با اینکه عنصر مکان، در داستان‌های کهن فارسی، موضوعیت و تشخیص چشم‌گیری نداشته و چندان هم مورد تأکید قصه‌پردازان نبوده است، در مواردی محدود نشانه‌هایی کلی از مکان وقوع قصه را در داستان‌ها سراغ داریم. در این بند، اسامی مکان‌های تصریح‌شده در متن داستان‌ها را آورده‌ایم. اسامی مکان‌ها در مجموعه این فرهنگنامه گستره وسیعی دارد و از اعلام جغرافیایی خاص گرفته تا اسامی عامی چون مسجد، میخانه، حمام، کوچه و... را دربرمی‌گیرد. در اختیار داشتن فهرستی از این اسامی زمینه را برای مطالعه در بستر جغرافیایی شکل‌گیری رخدادها و داستان‌ها فراهم می‌آورد. به‌علاوه آنکه اهمیت تعیین نام مکان‌ها در داستان‌های بلند به مراتب مهم‌تر و ارزنده‌تر است و در تبارشناسی داستان‌ها نیز سودمند خواهد بود. از میان نام‌های متعدد مکان‌ها برخی پربسامد‌ترین؛ از آن جمله‌اند: مکه (۳۶۵)، بغداد (۳۶۴)، مدینه (۳۱۹)، نیشابور (۲۲۲)، شام (۱۳۶)، کوفه (۱۱۴)، خراسان (۱۰۸)، روم (۱۰۴)، کعبه (۷۸)، یمن (۷۷)، هند (۵۹)، چین (۵۵)، شیراز (۵۲)، مرو (۵۱)، تبریز (۵۰)، میهنه (۵۰)، کرمان (۳۸)، فارس (۳۲)، هرات (۳۲)، غزنین (۳۱)، دهلی (۲۲)، گرمرو (۲۸)، مدائن (۲۶)، گیلان (۲۳). چند شهر نخست، عمدتاً در شمار شهرهای مذهبی هستند که نشان از غلبه فرهنگ دینی بر داستان‌های فارسی دارد. در میان اسامی عام مکان‌ها، بیابان (۲۰۴)، مسجد (۱۸۸)، گورستان (۸۱)، خانقاه (۶۳)، بیشترین حضور را در داستان‌های فارسی

دارند که بی گمان، بیابان و خانقاه با داستان‌های صوفیانه، و مسجد و گورستان با داستان‌های دینی ارتباط دارند. چنان‌که پیداست، در اختیار داشتن فهرستی از اسامی مکان‌ها، به‌خصوص مکان‌های کمترشناخته‌شده و یا ناشناخته، می‌تواند برای مطالعات جغرافیایی و ایران‌شناسی نیز مفید باشد.

۸. **بن‌مایه‌ها و مضامین (motives and themes):** بن‌مایه، که از آن با عناوین دیگری چون «نقش‌مایه»، «مایه»، «مایه تکراری»، و «مایه قراردادی» تعبیر شده، از نظر ما عنصر ساختاری تکرارشونده و پربسامد قصه‌ها نظیر اشخاص، اشیا، مکان‌ها، زمان‌ها، مضامین و مفاهیم است که در قصه‌های یک ملت، قصه‌های یک مقطع تاریخی خاص، و یا در قصه‌های یک قصه‌پرداز یا نویسنده، به‌وفور کاربرد دارد و قصه‌پرداز به مدد آن‌ها جنبه‌های ساختاری و مفهومی و زیبایی‌شناختی داستان خود را تقویت می‌کند و بر زیبایی و تأثیرگذاری آن می‌افزاید.^۱ از این منظر، «بن‌مایه» یک عنصر سبکی در قصه‌هاست که با مطالعه در بسامد و نوع حضورش در قصه، می‌توان درباره اصالت، زیبایی و بدیع بودن آن قصه سخن گفت. از آن‌جاکه بن‌مایه‌ها طیف وسیعی از عناصر داستانی همچون مضمون، موضوع، اشخاص، اشیا، زمان‌ها و مکان‌های قصه را دربرمی‌گیرند، بن‌مایه‌ها و مضامین را در کنار هم آورده‌ایم تا امکان جست‌وجوی جامع‌تر و سهل‌تر در نمایه را فراهم آورد. از بن‌مایه‌های پربسامد می‌توان به اشخاص حقیقی، نمادین، حیوانی، نباتی، قدسی و اساطیری؛ مفاهیم داستانی (مانند جاودانگی، بی‌مرگی، بی‌فرزندی، ترس، تردید و عشق)؛ حوادث داستانی (همچون قتل، فرار، سرقت، سفر کردن، طی الارض، ضمیرخوانی و خرق عادت)؛ اشیا و عناصر مادی (نظیر شمشیر، سبد جادویی، انگشتری و سیب) و امثال این‌ها اشاره کرد.

این بند که از مهم‌ترین بندهای هر مدخل محسوب است، تمامی بن‌مایه‌های آن قصه را دربر دارد و عرضه فهرست کاملی از آن در بخش نمایه کتاب، زمینه مناسبی برای پژوهش‌های بعدی در حوزه داستان‌پژوهی، مطالعات هنری، فرهنگی و اجتماعی خواهد بود؛ همچنین، به مدد مطالعه در بن‌مایه‌های مشترک داستانی، می‌توان میزان تحول داستان‌های فارسی را مطالعه و تحلیل کرد، و یا به مطالعه تطبیقی میان داستان‌های فارسی و سایر ملل پرداخت. به‌علاوه ما برآنیم که بن‌مایه‌های داستانی می‌توانند ملاک ساختاری مناسبی برای طبقه‌بندی قصه‌های فارسی در اختیار پژوهشگران بگذارند. برای مثال فهرست زیر شامل ۱۵۰ فقره بن‌مایه است که در فرهنگنامه حاضر بیشترین بسامد را دارند می‌تواند ذیل عناوین کلی بن‌مایه‌های اشخاص، مفاهیم، رخدادها، اشیا، اعداد و نظایر این‌ها قرار گیرد. بر این اساس، همچنین می‌توان وجوه مشترک داستان‌های زیرمجموعه یک بن‌مایه را شناسایی و یا روایت اصلی داستان‌ها را ردیابی کرد. اینک فهرست ۱۵۰ بن‌مایه پربسامد در فرهنگنامه^۲:

۱. برای اطلاع بیشتر از نوع رویکرد مؤلفان به عنصر «بن‌مایه»، نک. بن‌مایه: تعاریف، انواع و کارکردها، محمد پارسان‌سب، مجله نقد ادبی، سال ۱، شماره ۵، ۱۳۸۸، ۷-۴۰.

۲. در این فهرست، بن‌مایه‌هایی آمده‌اند که دست‌کم صد بار در داستان‌های فرهنگنامه تکرار شده‌اند.

۷۰۶۴ خرق عادت	۱۸۴۲ مرگ	۱۵۸۵ خواب و خواب دیدن	۱۵۷۰ سفر و مسافر
۱۲۱۷ مجازات	۱۲۱۳ حاضر جوابی	۱۱۶۵ توبه و استغفار	۱۱۲۷ جنگ و رزم
۸۷۷ پندواندروز	۸۵۵ پرسش و پاسخ	۷۸۲ قتل	۷۴۳ بیمار و بیماری
۶۸۶ دزدی و راهزنی	۶۷۵ مکر و حيله	۶۵۸ مرید	۶۲۴ بخشش
۶۱۵ فرار	۵۷۱ آزمایش	۵۴۲ ریاضت	۵۲۰ بهمان و مهمانی
۴۹۷ عشق	۴۵۷ ترس و وحشت	۴۵۵ ازدواج	۴۴۱ عفو و بخشایش
۴۲۶ شکار	۴۱۴ شکایت	۴۱۲ پشیمانی	۴۱۱ جبرئیل
۳۹۳ یاری و کمک	۳۹۱ جست‌وجو	۳۸۷ دروغ‌گویی	۳۷۵ ایمان
۳۷۴ خیانت	۳۶۹ سوگند	۳۶۷ پادشاه	۳۵۴ هاتف
۳۴۹ پیر / شیخ	۳۴۵ ابلیس	۳۳۹ تهدید کردن	۳۲۹ مشورت
۳۲۴ وحی	۳۱۳ اسارت	۳۱۲ انتقام	۲۹۷ مناظره
۲۹۱ الهام غیبی	۲۸۶ شفاعت	۲۸۳ تهمت زدن	۲۸۳ هدیه
۲۷۹ فقر	۲۷۸ اقرار و اعتراف	۲۷۷ پیشگویی	۲۷۷ تدبیر
۲۷۳ حسادت	۲۷۱ غلام	۲۶۸ نامه	۲۵۹ عذرخواهی
۲۵۴ عاشق شدن	۲۵۲ رسوایی	۲۴۸ قضاوت	۲۴۸ هفت
۲۴۶ شرط	۲۴۲ سحر و جادو	۲۳۹ تحوّل روحی	۲۳۵ حج
۲۳۳ بخشش و نجات	۲۳۲ رسالت	۲۲۹ چهل	۲۲۸ ظلم و ستم
۲۲۵ امداد غیبی	۲۲۳ نفرین کردن	۲۲۰ تغییر شکل	۲۲۰ تنبیه کردن
۲۱۷ نیکوکاری	۲۱۳ عذاب الهی	۲۰۸ کنیز	۲۰۷ حبس
۲۰۴ وصیت	۲۰۳ خلیفه	۱۹۹ قضاو قدر	۱۹۱ مرزده و بشارت
۱۹۰ شوخ طبعی	۱۸۶ عاجز شدن	۱۸۱ طمع	۱۷۹ تولد
۱۷۹ حماقت	۱۷۸ خواستگاری	۱۷۸ گم شدن	۱۷۷ ناشناس ماندن
۱۷۵ چاه	۱۷۴ خشم و غضب	۱۷۱ زهد	۱۷۰ تجارت
۱۷۰ فراست	۱۶۹ عبادت	۱۶۶ گدایی	۱۶۵ بزم
۱۶۴ احضار	۱۶۳ شجاعت	۱۶۱ بخشش‌های شاهانه	۱۶۰ جاسوس و جاسوسی
۱۵۵ فرشته	۱۵۴ توکل	۱۵۱ شهوت و کامیابی	۱۵۱ وزیر
۱۵۰ اعتراض	۱۵۰ نماز	۱۴۷ اجابت دعا	۱۴۷ زنا
۱۴۳ تعبیر خواب	۱۴۱ زن	۱۴۰ درویش	۱۳۹ آرزو
۱۳۸ درخواست کردن	۱۳۸ نذر کردن	۱۳۵ گریه	۱۳۳ تمسخر
۱۳۳ توطئه‌گری	۱۲۹ آتش	۱۲۸ بدگویی	۱۲۸ غرور
۱۲۷ پیغام	۱۲۵ هزار	۱۲۴ فراق	۱۲۲ عقلای مجانبین
۱۲۰ پاداش	۱۲۰ تعقیب	۱۲۰ زندان	۱۱۹ گذر از مهالک
۱۱۸ ایثار	۱۱۷ بخل و خست	۱۱۶ سماع	۱۱۵ استقبال

۱۱۵ بهشت	۱۱۴ شرمساری	۱۱۳ آشتی	۱۱۱ عدل و انصاف
۱۱۰ غارت	۱۱۰ قحطی	۱۱۰ نجات	۱۰۹ توانگری
۱۰۹ گوشه‌نشینی	۱۰۹ لجاجت	۱۰۸ ابله و ابلهی	۱۰۸ خضر
۱۰۸ مار	۱۰۵ صبر کردن	۱۰۲ انکار	۱۰۰ دریا

چنان‌که مشاهده می‌شود، بن‌مایه «خرق عادت» با فاصله معنادار و بسامد بالا نسبت به بقیه قرار دارد و گویای این نکته است که اغلب داستان‌های فارسی در فضایی خیالی و سوررئالیستی جریان داشته، با هاله‌ای از تقدس همراه بوده است. همچنین مطالعه در بن‌مایه‌های پربسامد تا حدود زیادی جهت‌گیری فکری و اعتقادی ایرانیان را به نمایش می‌گذارد؛ از این‌روست که مثلاً بسامد بالای بن‌مایه «مرگ» نشان‌دهنده مرگ‌اندیشی و آخرت‌جویی مردمان اعصار مختلف است.

۹. آداب و رسوم (folklore): ذیل این عنوان کلی و البته با اندکی تسامح، تمامی اطلاعات مربوط به آداب و رسوم، اعتقادات، خرافه‌ها و باورها، اساطیر، دانش‌های عوام، آیین‌ها، اعیاد، جشن‌ها، بازی‌ها و دیگر مقولات مرتبط با آن‌ها را، که در داستان بدان تصریح یا اشاره شده، به طرزی فشرده و در قالب تعبیرات مصدري و یا کلمات کلیدی آورده‌ایم. در برخی موارد، داخل پرانتز اطلاعی کوتاه درباره این مقولات آورده شده است. عرضه فهرستی از این مقوله‌ها در پایان کتاب می‌تواند امکان و زمینه مناسبی برای مطالعات فرهنگی و اجتماعی فراهم آورد.

۱۰. خوراک (foods): چنانچه در متن داستان به نام غذاها، حبوبات، داروها، چاشنی‌ها، نوشیدنی‌ها و نظایر این‌ها اشاره شده، این اسامی در بند خوراک ثبت گردیده است. به‌علاوه، در صورت امکان و نیاز، توضیحی کوتاه درباره نوع و کیفیت طعام یادشده داخل پرانتز آورده‌ایم؛ فی‌المثل پالوده معقود (مسقطی)، و یا ساباطی (نوعی نان).

۱۱. پوشاک (clothes): اسامی لباس‌ها و یا اصطلاحات متعلق به این حوزه در این بند آورده شده است. همچنین، برای رفع ابهام در برابر برخی از موارد توضیحی کلیدی آورده‌ایم؛ مانند آبکامه (نوعی آش‌ترش) ۱۲. ابنیه (buildings): نام بناهای تاریخی، بناهای عمومی، اقسام معماری و اصطلاحات و تعبیرات مربوط به آن در این بند درج شده است.

۱۳. موسیقی (music): سازها و اصطلاحات و تعبیرهای مرتبط با موسیقی به همراه توضیحات تکمیلی ضروری در بند موسیقی آورده شده است.

۱۴. فرق و مذاهب (sects and religions): در این بند، عنوان فرقه‌ها و نحله‌های فکری و مذاهب، به انضمام اصطلاحات و تعبیرات مرتبط با آن‌ها را آورده‌ایم.

۱۵. اشیا (things): بند اشیا شامل اسامی اشیا و تمامی عناصر مادی است که در متن داستان‌ها بدان‌ها تصریح شده و در بندهای پیشین جایی نداشته‌اند.

۱۶. نوع داستان (type of tale): با علم به اینکه هرگونه تفکیک و طبقه‌بندی داستان‌ها نسبی است و نتیجه آن قطعیت نخواهد داشت، برای در اختیار داشتن آماری از گونه‌های مختلف داستان فارسی، ذیل عنوان «نوع داستان»، از مدخل نگاران خواسته شده تا براساس موضوعاتی چون عرفانی، اجتماعی-سیاسی، تعلیمی، اخلاقی، تاریخی، دینی، عاشقانه، فلسفی، حماسی، شگفت‌انگیز، طنزآمیز، حیوانات، پریان، تمثیلی، ... نوع آن‌ها را ثبت کنند. توضیح اینکه ممکن است داستانی واحد ذیل دو یا سه نوع داستان طبقه‌بندی شده باشد؛ ازاین‌رو، در آمار عرضه‌شده، تعداد کل انواع مختلف داستان ۴۰۱۴۲ است که با تعداد واقعی داستان‌های فرهنگنامه (۲۴۳۲۰) تطبیق نمی‌کند. اطلاعات موجود در ذیل این بند، برای رعایت اختصار، در متن فرهنگنامه نیامده است، ولی فهرستی از آن همراه با درصد هر نوع و ذیل انواع کلی‌تر در زیر آورده می‌شود:

جدول بسامد و درصد انواع داستان

ردیف	نوع داستان	تعداد	درصد
۱	عرفانی + اولیا	۱۱۶۳۴ (۵۲۹۸+۶۳۳۶)	۲۸/۹
۲	اخلاقی + تعلیمی	۱۱۵۷۱ (۳۷۵۳+۷۸۱۸)	۲۸/۸
۳	دینی	۶۸۷۱	۱۵/۸
۴	تاریخی	۲۳۸۷	۵/۹
۵	طنز، هجو و لطیفه	۱۹۵۵	۴/۸
۶	شگفت‌انگیز + پریان	۱۴۷۰ (۱۶+۱۴۵۴)	۳/۷
۷	اجتماعی-سیاسی	۱۴۶۹	۳/۷
۸	عاشقانه	۷۸۵	۱/۹
۹	تمثیلی و رمزی	۶۷۵	۱/۷
۱۰	اساطیری	۵۹۳	۱/۴
۱۱	حیوانات	۴۳۶	۱
۱۲	حماسی + پهلوانی	۲۳۶ (۶۴+۱۷۲)	۰/۶۰
۱۳	فلسفی	۳۱	۰/۰۷
	جمع کل	۴۰۱۴۲	۱۰۰

این جدول، در یک نگاه، جهت‌گیری‌های فکری-فرهنگی جامعه ایرانی را در تاریخ هزارساله پس از اسلام به تصویر می‌کشد؛ چنان‌که اخلاق و عرفان با نسبتی مساوی همواره در صدر داستان‌ها و فرهنگ و زندگی مردم جای داشته است.

پ. پیوست‌ها

علاوه بر متن فرهنگنامه و اطلاعاتی که ذیل هر مدخل گنجانده شده، فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی، دارای دو پیوست «کتاب‌نامه تفصیلی» و «نمایه‌ها» خواهد بود. ذیل کتاب‌نامه تفصیلی علاوه بر اطلاعات کتاب‌شناختی متون مورد تحقیق، توضیح مختصری در باب ساختار، سبک و محتوای آن‌ها نیز عرضه شده است. بدیهی است توضیحات درج‌شده ذیل آثار گمنام یا کمترشناخته‌شده اهمیت بیشتری دارد و ارزش زندگی متن و جهات داستانی آن را بر خواننده آشکار خواهد کرد. نمایه‌های کتاب شامل فهرست بن‌مایه‌های داستانی، اشخاص، موضوعات، مکان‌های داستان، نظامات حکومتی، اطلاعات مردم‌شناختی (آداب و رسوم، آیین‌ها، خوراک و پوشاک) و نظایر این‌هاست که در حد نیاز، خواننده را در دستیابی به اطلاعات موجود در این فرهنگ یاری می‌دهد و نیز، بستر مناسبی را برای پژوهش‌های داستان‌شناختی، جامعه‌شناختی، مردم‌شناختی، معماری، هنر و... فراهم می‌آورد. همچنین این نمایه‌های متعدد زمینه وسیعی را برای پژوهش‌های بنیادین در حوزه ادبیات روایی کلاسیک فراهم می‌آورد و نیز اطلاعات موجود مرتبط با شیوه‌های زندگی و معاش مردم در روزگاران گذشته و مواد لازم را برای ساخت سریال‌ها، فیلم‌ها، کارتون‌ها، انیمیشن‌ها و نمایش‌نامه‌ها، در دسترس نویسندگان، برنامه‌ریزان، کارگردانان و هنرمندان این حوزه‌ها قرار می‌دهد. یادآور می‌شود که شماره‌های مقابل هر مدخل نمایه، همان شماره اختصاصی مقابل مدخل‌های داستانی در متن فرهنگنامه است، نه شماره صفحه فرهنگنامه یا متون ادبی. بنابراین برای دستیابی به اطلاعات هر داستان در متون اصلی نخست باید به مدخل داستانی در فرهنگنامه مراجعه کرد و سپس، بر پایه اطلاعات موجود در فرهنگنامه، نشانی آن را در متن اصلی آن یافت.

کتاب‌نامه تفصیلی مشتمل است بر اطلاعات کتاب‌شناختی تمامی متون مورد تحقیق، به انضمام اطلاعاتی اجمالی در باب محتوا، ساختار، سبک روایی و احیاناً خصلت‌های زبانی متون ادبی. طبعاً اطلاعاتی که ذیل متون گمنام، کمترشناخته‌شده و یا چاپ‌های سنگی آورده می‌شود، اهمیت بیشتری دارد و تأکید اصلی ما در کتاب‌نامه تفصیلی بر معرفی بهتر همین متون بوده است.

کارکردها

برای فرهنگنامه حاضر می‌توان کارکردهای گوناگونی تصور کرد؛ از آن جمله‌اند:

نخست. کارکردهای ادبی

چنان‌که پیشتر گفته شد، رویکرد ما در این کتاب بر مطالعات ساختاری و نگاهی کلیت‌نگر بر متون ادبی (داستان‌ها) مبتنی بوده، هر داستان را به‌عنوان یک کل در نظر گرفته‌ایم و یافته‌های به‌دست‌آمده نیز برپایه همین رویکرد حاصل شده است. از این رو، برآنیم که تدوین این فرهنگنامه می‌تواند بر شیوه‌های مطالعه و تحقیق در آثار داستانی قدیم پرتو افکند و توجه خوانندگان و مخاطبان داستان‌ها را از برخوردهای

جزئی‌نگرانه و فقه‌اللغوی رایج در باب متن‌های ادبی (نظیر لغت، نحو و بلاغت)، به کلیت ساختاری، گفتمانی و هنری داستان‌ها نیز معطوف دارد. بدین ترتیب، انتظار آن است که این نگرش در درازمدت بتواند شیوه مطالعات ادبی را تغییر دهد و نوع نگرش مخاطبان به متون ادبی را اصلاح کند.

به علاوه، فرهنگنامه داستان‌های متون فارسی تقریباً بخش اعظم دارایی‌های فرهنگی ایرانی در حوزه داستان، یعنی داستان‌های فارسی قدیم، را یکجا در اختیار علاقه‌مندان و پژوهندگان قرار می‌دهد؛ صرف‌نظر از خصلت لذت‌بخشی و سرگرم‌کنندگی داستان‌ها، هم کسانی که با هدف تحقیق در داستان‌های قدیم به این کتاب مراجعه می‌کنند به هدف خود خواهند رسید، و هم آنان که در پی کسب اطلاع از فرهنگ، تاریخ و جامعه قدیم ایرانی هستند، دستی‌پُر از این اطلاعات خواهند داشت. نیز به کمک این فرهنگ می‌توان، به راحتی و با مراجعه به فهرست‌های گوناگون، در مورد موضوع یا موضوعات مورد نظر، حکایت یا حکایت‌های متعددی پیدا کرد. فی‌المثل اگر بخواهیم داستان‌هایی با موضوع ایثار بیابیم با مراجعه به کلیدواژه‌هایی چون ایثار، فداکاری، گذشت و سایر مترادف‌های آن، به تمامی حکایات مرتبط با آن دست خواهیم یافت و در این کار البته، مدخل‌های ارجاعی، نقش و کارکرد بسزایی دارند؛ و نیز وقتی بخواهیم درباره بن‌مایه‌های داستانی پژوهش کنیم، بیش از ناصد بن‌مایه اصلی و حدود هشتاد هزار زیر مجموعه و بن‌مایه فرعی در این فرهنگنامه قابل دستیابی است. اگر بخواهیم مثلاً درباره «دایه» و نقش‌های مختلف داستانی این تیپ داستانی مطالعه کنیم، به هفتاد فقره داستانی که دایه به عنوان بن‌مایه در آن‌ها حضور دارد مراجعه می‌کنیم و یا اگر بخواهیم درباره نقش و کیفیت حضور ابلیس در داستان‌های فارسی تحقیق کنیم، حدود ۴۰۰ فقره داستان موجود در این فرهنگنامه اطلاعات ذی‌قیمتی در اختیار ما خواهد گذاشت.

همچنین در این فرهنگ، با کنار هم قرار گرفتن داستان‌های مشابه با توجه به سیر تاریخی پیدایش آن‌ها (از قدیم‌ترین نمونه تا جدیدترین روایت)، می‌توان اولاً سرچشمه داستان‌ها را شناسایی کرد و به کهن‌ترین روایت دست یافت؛ ثانیاً به مطالعه تطبیقی در روایت‌های مختلف آن پرداخت و اوج و فرود قصه‌پردازی را در دوره‌های مختلف نشان داد؛ ثالثاً موارد تشابه و اختلاف ساختاری و محتوایی هر یک را به دست آورد و به نقد و مقایسه دست زد. بنابراین می‌توان به میزان و علل دخل و تصرف آفرینندگان داستان‌های مشابه پی برد؛ حتی می‌توان تأثیر شرایط اقلیمی، فرهنگی، اجتماعی، و تاریخی را بر سبک قصه‌پردازی تعیین کرد. این امر خود زمینه مقایسه داستان‌های فارسی را با آثار غیرفارسی نیز مهیا می‌سازد.

نکته دیگر اینکه داستان‌ها غالباً بازتاب‌دهنده لایه‌های مختلف فکری، فرهنگی و اجتماعی جامعه خود هستند و درست به همین دلیل، بررسی تطبیقی - مقایسه‌ای آن‌ها می‌تواند تحولات فکری و تغییرات گفتمانی جوامع را به خوبی نشان دهد. چه بسیارند داستان‌هایی که روایت‌های متعددی از آن‌ها، آن هم از دوره‌های مختلف، در دست و در این کتاب ضبط است و مطالعه این روایت‌ها می‌تواند تغییرات گفتمانی هر دوره را به روشنی نشان دهد.

دوم. کارکردهای مردم‌شناختی و جامعه‌شناختی

از جمله اطلاعاتی که فرهنگنامه حاضر در دسترس مخاطب قرار می‌دهد اطلاعاتی است مربوط به زندگی مردم در روزگاران قدیم، همچون خوراک و پوشاک، ابزارها و سبک زندگی، کسب‌وکار و مشاغل رایج در آن زمان، بازی‌های و سرگرمی‌ها، هنرهایی مانند موسیقی و شعر، اعتقادات، باورها، خرافه‌ها، آیین‌ها و رسوم قدیم و مواردی دیگر نظیر این‌ها. از این منظر، این فرهنگنامه می‌تواند مواد اولیه را برای رساله‌های دانشگاهی و برخی پژوهش‌های بنیادی نیز فراهم سازد. همچنین، در حوزه مطالعات اجتماعی و سیاسی، به مدد اطلاعات این فرهنگنامه می‌توان به نوع حکومت‌ها، گفتمان‌های سیاسی و اجتماعی مسلط، روابط مردم با حاکمیت و روابط حاکمیت با مردم، روابط ایران و سرزمین‌های هم‌جوار، نهادهای سیاسی و اجتماعی، دستگاه‌های قضا، تعلیم و تربیت، لشکر، نظام جنگ و جاسوسی، دادوستد، جرایم و بزه‌کاری‌های اجتماعی و امثال این‌ها دست یافت.

سوم. کارکردهای هنری و فرهنگی

یکی از اصلی‌ترین مشکلات مستندسازان، نمایش‌نامه‌نویسان، سازندگان بازی‌های رایانه‌ای، انیمیشن‌سازان، نویسندگان فیلم‌نامه‌ها و سریال‌های تاریخی، کمبود اطلاعات مربوط به زندگی مردمان گذشته و دشواری دسترسی بدان‌هاست. اطلاعاتی که غالباً در تاریخ‌های مدوّن و منابع رسمی گذشته اثری از آن‌ها بر جای نیست و کمتر نویسنده‌ای به ضبط و ثبت آن‌ها اقدام کرده است. کتاب حاضر، از آنجاکه دزبدرارنده مجموعه‌ای بزرگ از داستان‌های قدیم است، طبعاً مجموعه اطلاعات مردم‌شناختی جامعه قدیم (خوراک، پوشاک، مشاغل، موسیقی، مکان‌ها، باورها، نظامات اجتماعی و...) را با خود دارد. از این حیث، بخشی از یافته‌های این تحقیق می‌تواند پشتوانه فرهنگی و تاریخی مغتنمی برای حوزه‌های هنری عصر حاضر باشد. علاوه بر این، در اختیار داشتن اسامی قهرمانان داستان‌های کلاسیک فارسی و متن داستان‌های مربوط به هر قهرمان، اطلاعات مفیدی در دسترس کارگزاران حوزه‌های هنری و سینمایی می‌گذارد تا بتوانند به آثار خود شکل و شمایل تاریخی و مستند ببخشند.

سوای این سه کارکرد اصلی، می‌توان فواید دیگری برای فرهنگنامه حاضر در نظر آورد؛ از جمله فوایدی که این فرهنگنامه برای تدوین تک‌نگاری‌هایی در باب گونه‌های مختلف داستان، از جمله داستان‌های عرفانی، صوفیانه، تاریخی، فلسفی، عاشقانه، دینی، و امثال این‌ها با خود دارد؛ و یا اطلاعات فراوانی که می‌تواند در اختیار پژوهندگان حوزه‌های تاریخ، جامعه، دین، عرفان و فلسفه قرار دهد.

زبان و سبک نوشتار

بر آن بوده‌ایم تا زبان و نثر فرهنگنامه، به‌خصوص در بخش خلاصه‌ها، علمی، ساده، روایی و به دور از

هرگونه آرایش لفظی باشد؛ حتی کوشیده‌ایم تا سرحد امکان، نشانه‌های قدمت زبان فارسی را از متن داستان‌ها بزداییم و نثری معیار و یکدست عرضه کنیم. خلاصه داستان‌ها به صیغه حال اخباری روایت شده‌اند؛ نظیر «ابوسعید ابی‌الخیر در راهی می‌گذرد، مردی را می‌بیند که...» این نوع روایت تهیه خلاصه از قصه‌های طولانی را برای مدخل‌نگاران تسهیل می‌کند و به خواننده نیز یاری می‌دهد داستان را به‌سہولت دریابد.

مدخل‌ها عموماً در سه مرحله بررسی، بازپیرایی و ویرایش شده‌اند تا نثر نوشته‌ها سالم و یکدست شود. مبنای کار در ویرایش فنی کتاب شیوه‌نامه مصوّب فرهنگستان زبان و ادب فارسی بوده است. در استفاده از منابع سعی شده است حتی‌المقدور از بهترین چاپ‌ها و معتبرترین تصحیح‌های موجود استفاده شود؛ با این همه، در مدت‌زمان هفده‌ساله‌ای که صرف این تحقیق شد، برخی از متون مجدداً تصحیح و چاپ گردید که طبعاً امکان بازنویسی مدخل‌ها و بازنگری در کار فراهم نبوده است. همچنین، باید اقرار کرد که در سال‌های اخیر روند تصحیح متون نویافته رو به تزاید نهاده، تعدادی از متون فارسی هم به تازگی زینت تصحیح و چاپ یافته‌اند و ما باز هم بنا به دلایل پیش گفته از مدخل‌نگاری داستان‌های این متون بازمانده‌ایم.

فهرست متون کارشده، براساس سیر تاریخی

فهرست زیر حاوی تمامی متون چاپ‌شده فارسی، اعم از چاپ سربی و سنگی تا سال ۱۳۸۶ ش (سال اتمام طرح پژوهشی حاضر) است؛ اما محدوده تاریخی تحقیق، تا سال ۱۳۶۴ قمری (برابر با ۱۳۰۰ شمسی) را دربر دارد. این فهرست بر اساس سال تألیف آثار مرتب شده، با این همه، تعیین سال دقیق تألیف برخی از متون ممکن نبود؛ در این موارد، براساس تاریخ‌های قیدشده در مقدمه آثار یا سال وفات مؤلف، این تاریخ به صورت تقریبی تعیین گردید. در غیر این دو صورت ناگزیر بوده‌ایم آخرین سال قرن را که اثر در آن قرن تألیف شده است برگزینیم؛ فی‌المثل، تاریخ‌هایی چون ۵۹۹ یا ۶۹۹ و...، تاریخ دقیق تألیف آثار نیست؛ بلکه دلالت بر آخرین سال قرن دارد که مؤلف در آن زیسته است.

در این فرهنگنامه، ۴۲۲ عنوان کتاب و رساله و مجموعه در موضوعات ادبی - داستانی، تاریخی، دینی - تفسیری، فلسفی، صوفیانه - عرفانی، جغرافیایی و امثال این‌ها با حجمی برابر با ۱۶۲۸۱۴ صفحه، مطالعه و بررسی گردید که از این میان، کشف‌الاسرار میبدی با ۶۰۷۰ صفحه، حجیم‌ترین و رساله کفش دوزی با ۲ صفحه حجم نحیف‌ترین متن‌ها بوده‌اند. از خلال متون نامبرده، جمعاً ۲۶۷۰۳ داستان شناسایی و استخراج شد. گفتمانی است که از این تعداد، حدود ۱۰ درصد با تعریف داستان در شیوه‌نامه همسویی نداشت و در مراحل میانی کار حذف گردید؛ بنابراین، شمار واقعی مدخل‌های داستانی در فرهنگنامه بالغ بر ۲۴۳۲۰ فقره است که به اضافه ۲۳۸۳ مدخل ارجاعی، عدد آن‌ها به ۲۶۷۰۳ مدخل

بالغ شده است. گفتنی است از این تعداد غلبه مطلق با داستان‌های کوتاه است و تنها حدود یک درصد از مدخل‌ها را داستان‌های بلند و مستقل تشکیل می‌دهند. از میان متون قدیم، روض الجنان و روح الجنان با ۱۲۲۵ فقره داستان و صفوة الصفای با ۱۱۰۲ داستان و تذکرة الاولیاء با ۱۱۰۰ داستان سه متنی هستند که بیشترین تعداد داستان‌ها در آن‌ها آمده است. اینک فهرست متون:

سال	کتاب	مؤلف	تعداد صفحات	تعداد حکایات
۲۹۰	ترجمة تفسیر طبری	محمد بن جریر طبری	۲۹۸۲	۱۵۵
۳۵۲	تاریخ بلعمی	ابوعلی بلعمی	۱۲۱۱	۱۳۹
۳۷۰	ترجمة السواد الاعظم	ابوالقاسم اسحاق حکیم سمرقندی	۲۰۷	۲۸
۳۹۹	تفسیری بر عشری از قرآن مجید	ناشناس	۴۸۵	۱۳
۴۰۰	شاهنامه فردوسی	ابوالقاسم فردوسی	۳۲۰۵	۱۸۴
۴۱۷	تاج التراجم فی تفسیر القرآن للاعاجم	ابوالمظفر شاهفورین طاهر اسفراینی	۱۴۶۳	۲۵۰
۴۲۵	ورقه و گلشاه	عیوقی	۱۲۰	۱
۴۳۴	شرح التعرف لمذهب اهل التصوف	ابو ابراهیم اسماعیل بن محمد مستملی بخاری	۱۸۱۸	۲۷۳
۴۳۷	رسالة قشیریه	عبدالکریم بن هوازن قشیری	۹۱۸	۳۶۹
۴۳۷	ترجمة رسالة قشیریه	ابوعلی حسن بن احمد عثمانی	۸۳۵	۳۶۹
۴۴۱	وامق و عذرا	ابوالقاسم عنصری	۱۲۹	۱
۴۴۵	تاریخ سیستان	ناشناس	۳۸۲	۲۷
۴۴۶	ویس و رامین	فخرالدین اسعد گرگانی	۳۸۸	۱
۴۵۴	ترك الاطناب فی شرح الشهاب	ابوالحسن علی بن احمد	۷۷۴	۱۴۸
۴۵۸	گوشاسب‌نامه	ابونصر علی بن احمد اسدی توسی	۵۰۰	۱
۴۶۵	کشف المحجوب	علی بن عثمان جلایی هجویری	۱۱۷۸	۱۶۶
۴۷۰	تاریخ بیهقی	ابوالفضل بیهقی	۸۱۵	۶
۴۷۱	برزنامه	منسوب به خواجه عمید عطاء بن یعقوب عطایی رازی معروف به ناکوک	۲۰۰	۹
۴۷۵	قابوس‌نامه	عنصر المعالی کیکاووس بن اسکندر	۶۱۲	۳۹
۴۸۱	دیوان ناصر خسرو	ناصر خسرو قبادیانی	۴۰۰	۲
۴۸۱	مجموعه رسائل خواجه عبد الله انصاری	خواجه عبد الله انصاری	۸۵۰	۲۵
۴۸۵	یوسف و زلیخا	منسوب به ابوالقاسم فردوسی	۳۶۷	۱
۴۸۵	بیان الادیان	ابوالمعالی محمد بن حسین علوی فقیه بلخی	۱۳۵	۳۰
۴۹۰	کیمیای سعادت	محمد غزالی	۱۴۰۰	۲۰۰
۴۹۱	مناقب الصوفیه	قطب‌الدین منصور عبادی مروزی	۱۵۳	۲۳

۴۹۴	تفسیر سورآبادی	ابوبکر عتیق نیشابوری سورآبادی	۲۹۰۰	۳۵۸
۴۹۹	بانوگشسب‌نامه	ناشناس	۲۱۷	۱
۴۹۹	فرامرنامه	ناشناس	۲۸۷	
۴۹۹	بهمن‌نامه	ایران‌شاه بن ابی‌الخیر	۶۸۲	۴
۴۹۹	حمزه‌نامه	ناشناس	۶۲۴	۶۸
۴۹۹	قصص الانبیا	ابواسحاق ابراهیم بن منصور بن خلف نیشابوری	۴۹۰	۱۱۲
۴۹۹	پند پیران	ناشناس	۲۴۰	۱۳۲
۵۰۴	کوش‌نامه	ایران‌شاه بن ابی‌الخیر	۸۷۵	۵
۵۰۵	تحفة الملوک	محمد غزالی	۴۹	۳۰
۵۰۵	سیاست‌نامه	خواج‌نظام‌الملک توسی	۳۷۹	۳۳
۵۰۵	نصیحة الملوک	محمد غزالی	۴۳۴	۸۲
۵۰۵	ارشاد در معرفت و وعظ و اخلاق	ابومحمد علاء‌الدین محمد بن ابی‌بکر قلاتسی نسفی	۳۷۴	۴۵
۵۱۴	دلیل العارفین	خواج‌معین‌الدین حسن سجزی	۵۶	۵۳
۵۱۷	نوروزنامه	منسوب به عمر بن ابراهیم خیام نیشابوری	۱۵۰	۱۸
۵۲۰	سوانح العشاق	احمد غزالی	۲۰۰	۱
۵۲۰	فصول	رشیدالدین ابوالفضل میبدی	۴۵	۳
۵۲۰	مجموعه آثار فارسی غزالی	احمد غزالی	۵۲۲	۷
۵۲۰	مجلد التواریخ و القصص	ناشناس	۵۶۷	۴۰
۵۲۰	کشف الاسرار و عدة الأبرار	ابوالفضل میبدی	۶۰۷۰	۵۰۶
۵۲۴	لمعة السراج لحضرة التاج (بختیارنامه)	منسوب به دقایقی مروزی	۴۳۰	۱۰
۵۲۴	مثنوی‌های حکیم سنایی	سنایی غزنوی	۳۵۸	۵
۵۲۵	لوايح	عین‌القضات	۱۳۸	۱۵
۵۲۵	حالات و سخنان ابوسعید	لطف‌الله بن ابی‌سعد ابوروح	۱۹۹	۱۸
۵۲۵	حديقة الحقيقة و شریعة الطریقه	ابوالمجد مجتهد بن آدم سنایی غزنوی	۷۴۸	۷۵
۵۳۴	روح الارواح فی شرح اسماء الملک الفتاح	شهاب‌الدین احمد سمعانی	۶۳۴	۱۶۵
۵۳۵	رتبة الحیات	محمد امین یوسف بن ایوب همدانی	۴۱	۲
۵۳۶	مفتاح النجات	احمد جام نامقی (ژنده‌پیل)	۳۹۶	۳
۵۳۶	روضة المذنبین و جنة المشتاقین	احمد جام نامقی (ژنده‌پیل)	۵۹۰	۶
۵۳۶	انس التائبین و صراط الله المبین	احمد جام نامقی (ژنده‌پیل)	۳۶۲	۲۱
۵۳۶	مقامات ژنده‌پیل	سدیدالدین محمد بن موسی بن یعقوب غزنوی	۴۲۴	۳۵۲
۵۴۰	کلیله و دمنه	ابوالمعالی نصرالله منشی	۴۲۲	۶۱

۵۴۳	منتخب رونق المجالس و بستان العارفين و تحفة المريدين	ابوحفص عمر بن حسن نیشابوری	۹۲	۹۴
۵۴۳	بستان العارفين و تحفة المريدين	ناشناس	۴۴۳	۲۴۳
۵۴۴	داستان های بیدبای	محمد بن عبدالله بخاری	۳۴۰	۵۵
۵۴۹	روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن	ابوالفتح رازی	۳۰۰۰	۱۲۲۵
۵۵۰	تفسیر قرآن پاک	ناشناس	۱۱۹	۱۵
۵۵۰	چهار مقاله	احمد بن عمر نظامی عروضی سمرقندی	۱۴۰	۴۳
۵۵۰	بحر الفوائد	ناشناس	۴۶۲	۱۱۷
۵۵۱	مقامات حمیدی	قاضی حمید الدین بلخی	۲۹۲	۱۰
۵۵۲	اغراض السیاسة فی اعراض الریاسة	محمد بن علی ظهیری سمرقندی	۴۲۲	۸۶
۵۵۵	النقض: بعض مثال بالتواصب فی نقض بعض فضائح الزوافض	عبد الجلیل بن ابی الحسین قزوینی	۷۵۸	۳۳
۵۶۰	سندبادنامه	محمد بن علی ظهیری سمرقندی	۲۴۱	۳۴
۵۶۲	گزیده در اخلاق و تصوف	ابونصر خاقانی	۲۸۱	۷۸
۵۶۲	عجایب نامه	محمد بن محمود همدانی	۵۶۷	۴۳۴
۵۶۳	تاریخ بیهق	ابوالحسن زید بیهقی	۲۹۲	۵۰
۵۷۰	مخزن الاسرار	نظامی گنجوی	۲۰۰	۱۸
۵۷۳	لطایف الامثال و ظرایف الاقوال	رشید الدین و طواط	۲۸۸	۷۷
۵۸۰	خسرو و شیرین	نظامی گنجوی	۴۵۹	۵
۵۸۰	تبصرة العوام فی معرفة مقالات الانام	منسوب به سید مرتضی بن داعی حسنی رازی	۲۷۲	۷۸
۵۸۱	فی حالة الطفولة	شیخ شهاب الدین سهروردی	۱۵	۱
۵۸۴	لیلی و مجنون	نظامی گنجوی	۲۷۴	۱
۵۸۴	رحیق التحقیق	فخر الدین مبارک شاه مروردی	۴۷	۸
۵۸۵	سمک عیار	فرامرزی خداداد بن عبدالله کاتب ازجانی	۲۳۹۴	۱
۵۸۵	شرف النبی *	ابوسعید واعظ خرگوشی	۵۳۳	۱۶۰
۵۸۷	رسالة الطیر	شیخ شهاب الدین سهروردی	۸	۱
۵۸۷	روزی با جماعت صوفیان	شیخ شهاب الدین سهروردی	۹	۱
۵۸۷	عقل سرخ	شیخ شهاب الدین سهروردی	۱۴	۱
۵۸۷	آواز پر جبرئیل	شیخ شهاب الدین سهروردی	۱۶	۱
۵۸۷	لغت موران	شیخ شهاب الدین سهروردی	۱۸	۷
۵۹۰	رسالة الطیر	نجم الدین رازی	۱۱۷	۱
۵۹۰	مر موزات اسدی در مر موزات داودی	نجم الدین رازی	۲۳۸	۱۰
۵۹۲	جواهر نامه نظامی	محمد بن ابی البرکات جوهری نیشابوری	۳۷۰	۸

۵۹۳	هفت پیکر	نظامی گنجوی	۳۶۷	۸
۵۹۵	منشآت خاقانی	افضل‌الدین بدیل بن علی خاقانی	۷۹۴	۲
۵۹۵	دستورالوزاره	منسوب به سعدالدین محمود بن محمد بن الحسین اصفهانی	۲۶۱	۳۹
۵۹۶	الفتح	ابو محمد احمد بن علی اعثم کوفی	۱۰۸۶	۱۹
۵۹۷	اسکندرنامه (اقبال‌نامه و شرف‌نامه)	نظامی گنجوی	۲۹۴	۲۱
۵۹۸	مکارم اخلاق نیشابوری	رضی‌الدین ابو جعفر محمد نیشابوری	۲۱۰	۵۱
۵۹۸	مرزبان‌نامه	سعدالدین وراونی	۵۸۳	۶۷
۵۹۸	روضة العقول	محمد غازی ملطوی	۵۹۸	۹۸
۵۹۹	ارداویراف‌نامه	زردشت بهرام پزودو	۱۶۴	۱
۵۹۹	داراب‌نامه	ابوطاهر بن علی بن حسین طرسوسی	۱۶۸۲	۱
۵۹۹	بازنامه نوشروانی	ناشناس	۱۰۲	۹
۵۹۹	مرتع الصالحین و زاد السالکین	برهان قلع ابو منصور عثمان بن محمد	۲۶۱	۱۰
۵۹۹	ابو مسلم‌نامه	ابوطاهر بن علی بن حسین طرسوسی	۱۹۹۶	۱۱
۵۹۹	ترجمه و شرح فارسی شهاب الاخبار	ناشناس	۱۷۵	۱۱
۵۹۹	اسکندرنامه: روایت فارسی کالیستنس دروغین	تحریر عبدالکافی بن ابی البرکات	۷۷۰۰	۲۲
۵۹۹	روضة الفریقین	ابوالرجاء الشاشی العمرکی	۲۸۲	۳۸
۵۹۹	آداب الحرب و الشجاعة	محمد بن منصور ملک‌شاه (فخر مدبر)	۵۴۹	۵۶
۵۹۹	اسرار التوحید فی مقامات شیخ ابوسعید	محمد منور	۳۸۶	۲۸۸
۵۹۹	نزهة الکرام و بستان العوام	محمد بن حسین رازی	۹۰۲	۳۵۴
۶۰۰	همای‌نامه	ناشناس	۲۶۷	۱
۶۰۰	هزار حکایت صوفیان	ناشناس	۱۸۰۰	۷۹۳
۶۰۵	جهان‌نامه	محمد بن نجیب بکران	۱۱۲	۶
۶۰۶	عبر العاشقین	روزبهان بقلی شیرازی	۲۴۴	۲
۶۰۶	شرح شطحیات	روزبهان بقلی شیرازی	۷۳۸	۲۸
۶۱۷	رساله صاحبیه	خواجہ عبدالخالق غجدوانی	۳۱	۲
۶۱۸	لباب الالباب	محمد عوفی	۵۲۰	۲۶
۶۲۰	مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد	نجم‌الدین رازی (دایه)	۴۰۰	۶
۶۲۰	ترجمة احياء علوم الدين غزالی	مؤیدالدین محمد خوارزمی	۶۳۹	۳۱۹
۶۲۲	اعجوبه و محجوبه	حامد بن فضل الله بن محمد سرخسی	۱۵۰	۲۰
۶۲۷	نزهة الاحباب	منسوب به عطار	۳۰	۱
۶۲۷	خسرونامه	فریدالدین عطار نیشابوری	۴۱۳	۱

۶۲۷	اشترنامه	منسوب به عطار نیشابوری	۲۲۹	۱۰
۶۲۷	اسرارنامه	فریدالدین عطار نیشابوری	۱۸۹	۱۲
۶۲۷	مظهر العجایب	فریدالدین عطار نیشابوری	۲۴۸	۲۸
۶۲۷	منطق الطیر	فریدالدین عطار نیشابوری	۴۳۵	۱۳۵
۶۲۷	الهی نامه	فریدالدین عطار نیشابوری	۳۲۲	۱۹۱
۶۲۷	مصیبت نامه	فریدالدین عطار نیشابوری	۴۷۹	۲۲۶
۶۲۷	تذکره الاولیا	فریدالدین عطار نیشابوری	۸۲۰	۱۱۰۰
۶۲۷	بلبل نامه	فریدالدین عطار نیشابوری	۱۰	۶
۶۳۰	جوامع الحکایات و لوازم الروایات	سدیدالدین محمد عوفی	۷۱۱	۸۷۴
۶۳۳	اخلاق ناصری	خواجہ نصیرالدین توسی	۶۱۹	۵
۶۳۵	مناقب اوحدالدین کرمانی	ناشناس	۳۱۶	۶۰
۶۴۹	رساله در اخلاق	ناشناس	۵۵	۲
۶۵۰	سراج القلوب	ابومنصور سعیدبن محمد قطان غزنوی	۱۴۸	۹۰
۶۵۱	طبقات الصوفیه	خواجہ عبداللہ انصاری	۹۶۸	۱۵۱
۶۵۵	کلیله و دمنه منظوم	احمد قانع توسی	۵۳۳	۱۲
۶۵۵	بوستان	سعدی شیرازی	۱۷۰	۱۱۵
۶۵۶	گلستان	سعدی شیرازی	۱۹۱	۹۸
۶۵۶	فرج بعد از شدت	حسین بن اسعد دهستانی	۱۶۲۳	۱۹۳
۶۶۰	مثنوی معنوی	جلال الدین مولوی	۱۰۴۰	۲۶۷
۶۷۲	عجائب المخلوقات و غرائب الموجودات	زکریا بن محمد بن محمود توسی یا قزوینی	۴۷۴	۱۸۰
۶۷۲	گشایش نامه	رضی الدین ابوجعفر محمد نیشابوری	۳۳	۴
۶۷۲	مکتوبات مولوی	جلال الدین مولوی	۱۰۶	۹
۶۷۲	مجالس سبعه	جلال الدین مولوی	۱۹۹	۱۳
۶۷۲	فیہ ما فیہ	جلال الدین مولوی	۳۸۵	۳۹
۶۷۲	مقالات شمس	جلال الدین مولوی	۳۲۶	۹۲
۶۸۰	زبدۃ الحقایق	عزیزالدین نسفی	۱۴۰	۱
۶۸۰	کشف الحقایق	عزیزالدین نسفی	۴۳۰	۵
۶۸۸	عشاق نامه	فخرالدین عراقی	۴۴۳	۹
۶۹۳	پیل و چکاو	ناشناس	۳۰	۱
۶۹۳	فراق نامه	ناشناس	۲۶	۳
۶۹۵	کلیات سعدی	سعدی شیرازی	۲۰	۶
۶۹۸	معجون و لیلی	امیر خسرو دهلوی	۲۹۱	۲
۶۹۸	مطلع الانوار	امیر خسرو دهلوی	۳۵۷	۱۷

۶۹۸	منتخب نورالعلوم	ابوالحسن خرقانی	۱۴۸	۳۶
۶۹۹	اربعین طبری	عمادالدین حسن بن علی طبری	۱۴	۱۱
۶۹۹	روز و شب	حکیم نزاری قهستانی	۹۵	۱
۶۹۹	تحفة الأبرار فی مناقب الأئمة الأطهار	حسن بن علی عمادالدین طبری	۲۶۷	۲
۶۹۹	روشنایی نامه	افتخارالدین دامغانی	۲۰	۳
۶۹۹	فتوت نامه عمر سهروردی	شهاب‌الدین عمر سهروردی	۳۰	۵
۶۹۹	مقاصد السالکین	محمد بن احمد بن محمد	۱۹۶	۵
۶۹۹	زنگی نامه	محمد زنگی بخاری	۲۵۴	۹
۶۹۹	آیینة اسکندری	امیر خسرو دهلوی	۳۱۱	۱۵
۶۹۹	فتوت نامه	ناصر بجه‌ای متخلص به «ناصری»	۵۱	۱۶
۶۹۹	تحفة الملوک	ناشناس	۱۱۳	۲۶
۶۹۹	رسایل جوانمردان	ناشناس	۳۲۸	۲۶
۶۹۹	اخلاق محتشمی	خواججه نصیرالدین توسی	۴۹۴	۷۳
۶۹۹	تفسیر سورة یوسف	محمد بن زید توسی	۷۲۲	۸۰
۶۹۹	شرح فارسی شهاب‌الآخبار	ناشناس	۳۷۴	۸۳
۶۹۹	طوطی نامه	عماد بن محمد ثغری	۷۲۰	۸۴
۶۹۹	روزبهار نامه	شرف‌الدین ابراهیم و دیگران	۳۹۰	۱۱۶
۷۰۰	منظرة الورد و بنت الکریم	ابوسعید ترمذی	۲۵	۱
۷۰۱	هشت بهشت	امیر خسرو دهلوی	۳۳۰	۸
۷۰۳	بستان العقول فی ترجمان المنقول	محمد زنگی بخاری	۲۳۵	۱
۷۰۵	دره التاج	قطب‌الدین شیرازی	۳۶۹	۴۱
۷۰۷	فوائد الفوائد	امیر حسن علاء سبزی	۴۱۵	۳۲۱
۷۱۵	دولرانی و خضر خان	امیر خسرو دهلوی	۳۱۳	۶
۷۱۹	همای و همایون	خواجوی کرمانی	۲۰۴	۱
۷۲۰	دقایق الحقایق	شیخ احمد رومی	۵۷۵	۱۰۳
۷۲۱	دستور نامه	نزاری قهستانی	۳۵	۱
۷۲۲	موش و گربه	عبید زاکانی	۲۰	۱
۷۲۳	زاد المسافین	امیر حسینی هروی	۳۰	۱۲
۷۲۳	مثنوی‌های عرفانی امیر حسینی هروی	امیر حسینی هروی	۳۵۵	۱۵
۷۲۵	شیرین و خسرو	امیر خسرو دهلوی	۳۷۰	۱
۷۲۵	مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه	عزالدین محمود کاشانی	۵۶۰	۱۷
۷۲۵	اوراد الاحباب و فصوص الآداب	ابوالمفاخر یحیی باخرزی	۳۹۷	۷۷
۷۲۵	دقایق الطريق	احمد رومی	۲۸۷	۸۰

۷۲۸	فردوس المرشدیه فی اسرار الصمدیه	محمود بن عثمان	۴۸۳	۲۳۰
۷۲۹	رساله فریدون سپهسالار	فریدون بن احمد سپهسالار	۴۲۲	۶۰
۷۳۰	طوطی نامه	ضیاء نخشی	۴۸۵	۷۴
۷۳۲	سام نامه	منسوب به خواجوی کرمانی	۲۵۰	۱
۷۳۲	جام جم	اوحدی مراغه ای	۲۶۴	۱۰
۷۳۳	هدایت نامه	ناصر بخارایی	۵۰	۱۲
۷۳۳	روضه خلد	مجد خوافی	۳۰۰	۲۸۷
۷۳۵	چهل مجلس	شیخ علاء الدوله سمنانی	۳۷۳	۲۱
۷۳۶	تحفة الاخوان فی خصائص الفتیان	جمال الدین عبدالرزاق کاشانی	۲۱	۹
۷۳۷	دیوان حسن دهلوی	امیر حسن دهلوی	۶۴۸	۵
۷۴۲	رساله فتوتیه	شمس الدین محمد آملی	۱۵۰	۶
۷۴۲	گل و نوروز	خواجوی کرمانی	۲۵۳	۷
۷۴۳	روضه الانوار	خواجوی کرمانی	۹۸	۴
۷۴۴	کمال نامه	خواجوی کرمانی	۹۷	۴
۷۴۶	گوهر نامه	محمد بن منصور	۱۲۵	۱
۷۴۷	مفتاح الهدایه و مصباح العنایه	محمود بن عثمان	۳۵۷	۶۶
۷۵۱	افسانه گلریز	ضیاء الدین نخشی	۱۹۱	۸
۷۵۱	فرائد السلوک	اسحاق بن ابراهیم شمس سجاسی	۶۰۸	۴۹
۷۵۱	سلک السلوک	ضیاء الدین نخشی	۲۶۱	۱۴۱
۷۵۴	مناقب العارفین	شمس الدین احمد افلاکی	۵۷۳	۳۳۸
۷۵۷	راحة الارواح	حسن بن حسین شیعی سبزواری	۲۹۶	۱۶۸
۷۵۸	نهاية المستول فی روایة الرسول	عبد السلام بن علی بن الحسین الابرقوهی	۴۳۸	۵۶
۷۵۹	صفوة الصفا	درویش بن اسماعیل بزاز معروف به ابن بزاز اردبیلی	۱۳۴۸	۱۱۰۲
۷۷۱	فرهاد نامه	عارف اردبیلی	۲۲۰	۱
۷۷۲	کلیات عبید	عبید زاکانی	۴۴۰	۲۷۶
۷۷۳	پنج گنج	خواجہ عماد الدین فقیه کرمانی	۴۳۱	۵۲
۷۷۸	جمشید و خورشید	سلمان بن محمد ساوجی	۱۸۳	۱
۷۷۸	فراق نامه	سلمان بن محمد ساوجی	۵۶	۱۵
۷۷۹	سعد و همایون	عبد الرحیم سپاهانی شیرازی متخلص به عیدل	۲۵	۱
۷۸۱	مونس العشاق	عماد الدین عربشاه یزدی	۹۰	۱
۷۸۱	دیوان ناصر بخارایی	خواجہ ناصر بخارایی	۴۴۷	۵

۷۸۷	خلاصة المناقب	نورالدین جعفر بدخشی	۳۵۲	۲۴
۷۹۱	سیرت ابن خفیف	ابوالحسن دیلمی	۳۴۲	۴۳
۷۹۳	مهر و مشتری	شمس‌الدین محمد عصار تبریزی	۴۶۴	۱
۷۹۴	روضۃ‌المحبین (ده نامه)	علاء‌الدین محمد بن عمادالدین مشهور به ابن عماد خراسانی	۷۰	۱
۷۹۵	انیس العشاق	شرف‌الدین محمد بن حسن رامی	۳۲۸	۱
۷۹۹	فتوت‌نامه	نجم‌الدین زرکوب	۲۰	۵
۷۹۹	ذخیره‌الملوک	میر سید علی همدانی	۸۷۲	۳۳
۷۹۹	تحفه (در اخلاق و سیاست)	منسوب به میرزا شرف‌الدین فضل‌الله ابن عبدالله قزوینی	۲۵۸	۳۷
۸۰۱	بلهر و بوداسف	علی بن محمد نظام تبریزی (شامی)	۴۸۵	۹
۸۰۸	جمال و جلال	محمد نزل‌آبادی	۱۹۰	۸
۸۱۷	مجموعه آثار شیخ محمود شبستری	شیخ محمود شبستری	۴۲۰	۱۵
۸۲۲	رسالة قدسیه	محمد بن محمد بهاء‌الدین نقشبند (خواجه محمد پارسا)	۳۱۵	۵
۸۲۳	انیس الطالبین و عدة السالکین	صلاح بن مبارک بخاری	۴۲۲	۸۷
۸۲۵	شرح رسالة قشیریہ	سید محمد گیسودراز	۶۷۲	۱۲
۸۲۵	بیست‌وسه حکایت اخلاقی	ناشناس	۱۲	۲۵
۸۳۰	خاوران‌نامه	ابن حسام خوسفی	۳۴۴	۴۴
۸۳۰	انیس الناس	شجاع	۴۲۴	۸۳
۸۳۱	منهج الرشاد فی معرفة المعاد	زین‌الدین محمد خوایی	۱۰۴	۷
۸۳۲	ینبوع الاسرار فی نصابیخ الابرار	کمال‌الدین حسین خوارزمی	۴۷۲	۲۸
۸۳۹	مجمع البحرین	عبدالله کاتبی نیشابوری	۲۶۲	۱
۸۴۰	حسن و دل	محمد بن یحیی سبیک فتاحی نیشابوری	۴۱۶	۱
۸۵۰	بیمار و طبیب	قاضی شریف اصفهانی	۱۱	۱
۸۵۱	رسالة ابدالیه	مولانا یعقوب چرخ‌ی	۸۱	۳
۸۶۷	مناظره تیغ و قلم	خواجه مسعود قمی	۶۵	۱
۸۶۸	مصباح الارواح بردسیری	پیر جمال‌الدین محمد اردستانی	۳۰۶	۱
۸۷۷	سلسلة الذهب	عبدالرحمان جامی	۳۰۹	۶۷
۸۸۰	شیرین و فرهاد	سلیمی جرونی	۱۶۸	۱
۸۸۰	لوايح	عبدالرحمان جامی	۱۲۰	۱
۸۸۰	اخلاق جلالی	جلال‌الدین دوانی	۳۵۹	۲۱
۸۸۵	سلامان و ايسال	عبدالرحمان جامی	۳۱۲	۹
۸۸۶	تحفة الاحرار	عبدالرحمان جامی	۷۷	۲۰

۴۰	۱۳۱	عبدالرحمان جامی	مبیحة الابرار	۸۸۷
۷	۱۶۰	عبدالرحمان جامی	لیلی و مجنون	۸۸۹
۳۹	۱۵۲	عبدالرحمان جامی	یوسف و زلیخا	۸۸۹
۱	۳۶۷	خواجه مسعود قمی	یوسف و زلیخا	۸۹۰
۲۱	۱۰۱	عبدالرحمان جامی	خردنامه اسکندری	۸۹۰
۵۷	۱۷۹	عبدالرحمان جامی	بهارستان	۸۹۲
۱۲	۱۵۷	مکتبی شیرازی	لیلی و مجنون	۸۹۵
۱	۳۶۷	خواجه مسعود قمی	شمس و قمر	۸۹۶
۲۱	۷۵	امیر سید حسین ابیوردی	انیس العاشقین	۸۹۸
۱	۷۴۸	شیخ احمد بن مولانا علی بن حاجی محمد بیغمی	فیروزشاهنامه	۸۹۹
۱	۱۱۵۷	محمد بن احمد بیغمی	دارابنامه	۸۹۹
۶۶	۱۳۲	ناشناس	مقامات طاهرالدین محمد و شمس الدین ابراهیم	۸۹۹
۴۱۳	۱۳۳۷	ابوالمحاسن جرجانی	تفسیر گازر	۸۹۹
۸۰	۲۵۵	ملاحسین کاشفی سبزواری	اخلاق محسنی	۹۰۰
۱	۲۰۰	جمالی دهلوی	مهر و ماه	۹۰۵
۱۱۰	۸۷۱	معین الدین فراهی	تفسیر حدائق الحقائق	۹۰۸
۱۵۰	۶۶۶	فخرالدین علی بن حسین واعظ کاشفی	رشحات عین الحیات	۹۰۹
۶۴	۴۲۰	کمال الدین حسین بن علی واعظ کاشفی	روضه الشهداء	۹۱۰
۷۲	۵۰۶	کمال الدین حسین کاشفی بیهقی سبزواری	رسالة العلیه فی الاحادیث النبویه	۹۱۰
۱۰۱	۵۹۳	حسین بن علی واعظ کاشفی سبزواری	انوار سهیلی	۹۱۰
۱۸	۲۲۴	شمس الدین محمد اسیری لاهیجی	اسرارالشهدود فی معرفة الحق المعبود	۹۱۲
۷	۵۸	محمد بن فضل الله جمالی دهلوی	مرآت المعانی	۹۲۵
۱	۱۳۶	عبدالله هاتقی	شیرین و خسرو	۹۲۷
۲	۴۷۰	امیرعلیشیر نوابی	مجالس النقایس	۹۲۸
۹۵	۱۷۴	درویش علی بوزجانی	روضه الراحین	۹۲۹
۲	۵۹	هلالی جغتایی	شاه و درویش	۹۳۵
۲۱	۵۴	هلالی جغتایی	صفات العاشقین	۹۳۵
۸۱	۴۳۷	برخوردار بن محمود ترکمان فراهی	داستان های محبوب القلوب	۹۳۷
۵۰۵	۵۰۴	فخرالدین علی صفی	لطایف الطوائف	۹۳۸
۷	۲۲۰	غیاث الدین بن همام الدین خواندمیر	مکارم الاخلاق	۹۴۲
۱	۱۴۲	نثاری تونی	سرو و تذرو	۹۴۶
۴	۲۰۸	غزالی مشهدی	نقش بدیع	۹۴۶

۹۵۰	آیین اسکندری	عبدی بیگ شیرازی	۱۴۲	۱۴
۹۵۶	لسان الغیب	حیدری تبریزی	۳۴	۱
۹۵۷	بلبل نامه	علی گیلانی پومنی	۶۲	۱
۹۶۴	سوز و گداز	نوعی خوبشانی	۶۵	۱
۹۶۶	ناظر و منظور	وحشی بافقی	۷۰	۱
۹۶۹	هفت اختر	عبدی بیگ شیرازی	۲۴۰	۹
۹۷۶	سراج الصالحین	بدرالدین بدری کشمیری	۳۳۰	۵۶
۹۸۱	مختار نامه	عطاءالله بن حسام واعظ هروی	۵۲۰	۱
۹۸۵	رساله روحی انارجانی	روحی انارجانی	۴۳	۱
۹۹۱	فرهاد و شیرین	وحشی بافقی	۱۹۰	۱
۹۹۱	خلد برین	وحشی بافقی	۲۵	۶
۹۹۱	دیوان وحشی بافقی	وحشی بافقی	۵۸۰	۱۰
۹۹۳	وامق و عذرا	شیخ یعقوب کشمیری	۱۵۰	۱
۹۹۳	نل و دمن	ابوالفضل فیضی دکنی	۲۵۶	۱
۹۹۹	دیوان عرفی شیرازی	جمال الدین محمد عرفی شیرازی	۵۰۳	۲
۹۹۹	حلاج نامه	احمدی	۱۱	۱
۹۹۹	حسین کرد شبستری	ناشناس	۵۱۶	۱
۱۰۰۰	ثمرات القدس من شجرات الانس	میرزا لعل بیگ لعلی بدخشی	۱۵۷۵	۱۹۴
۱۰۰۴	زینت المجالس	مجدالدین محمد حسینی	۹۹۳	۱۰۴۹
۱۰۱۷	محمود و ایاز	انیسی شاملو	۲۰	۵۱
۱۰۲۰	دریای اسمار	مصطفی خالقداد عباسی	۵۹۰	۱۱۱
۱۰۲۳	کلمات الصادقین	محمد صادق دهلوی	۲۸۲	۱۲۸
۱۰۲۴	محمود و ایاز	زلالی خوانساری	۵۰	۱
۱۰۲۵	دیوان ابوتراب بیک فرقتی انجدانی	ابوتراب بیک فرقتی	۲۰۵	۱
۱۰۲۸	پدماوت	عبدالشکور یزعی دهلوی	۲۲۸	۱
۱۰۳۰	موش و گربه	شیخ بهایی	۳۲۶	۳۶
۱۰۳۱	نان و حلوا	شیخ بهایی	۲۰	۲
۱۰۳۶	کلمات علیّه غزا	مکتبی شیرازی	۱۹۰	۶۹
۱۰۵۱	جامع التمثیل	محمد علی جیلرودی	۴۳۶	۱۵۳
۱۰۵۴	کارستان عشق	شاه غلام حسن بهادری بن شاه غلام حسین حسن	۱۰۵	۱
۱۰۶۰	سراج منیر	محمد شریف کاشف شیرازی	۱۳۵	۲۰
۱۰۶۰	روضة الانوار عباسی	محمد باقر بن محمد مؤمن محقق سبزواری	۹۱۱	۴۲۳

۱۰۶۱	بهار دانش	عنایت‌الله کنبوه لاهوری	۴۳۹	۲۱
۱۰۶۲	حسنات العارفين	شاهزاده محمد داراشکوه	۱۳۰	۱۹
۱۰۶۳	باب پنج بیان الادیان	ناشناس	۳۶	۵
۱۰۶۳	مرآت‌الفوریه	امام بخش لاهوری	۲۷۸	۱۴
۱۰۶۴	دستورالوزرا	غیاث‌الدین محمد خواندمیر	۴۷۰	۱۱
۱۰۷۰	حملة حیدری	محمد رفیع باذل مشهدی	۳۱۰	۱
۱۰۷۲	دیوان فیاض لاهیجی	فیاض لاهیجی	۴۳۰	۱
۱۰۷۵	اخلاق عالم‌آرا	محسن فانی کشمیری	۲۴۶	۵
۱۰۷۵	خמוש خاتون	رعدی	۷۷	۹
۱۰۷۸	محیط اعظم	بیدل دهلوی	۳۰۰	۱۰
۱۰۸۱	قواعدالسلالین	محمد عبدالحسین بن احمد علوی عاملی	۲۴۳	۷۹
۱۰۸۷	مرآت‌الزمان	محمد سعید قمی معروف به قاضی قمی	۲۰	۴۰
۱۰۹۶	نیرنگ عشق	محمد اکرم غنیمت	۶۹	۲
۱۰۹۹	بهرام و گلندام	امین‌الدین صافی سبزواری	۲۳۶	۱
۱۰۹۹	آورده‌اند که	ناشناس	۳۱۰	۲۳
۱۱۰۰	حکایت اشرف‌خان و سرگذشت سه درویش	ناشناس	۸۰	۴
۱۱۰۰	چاه وصال	میرزا احمد سند	۱۷۰	۵
۱۱۰۰	اسکندر و عیاران	منوچهر خان حکیم	۴۲۴	۱
۱۱۰۰	قصه هزار گیسو	ناشناس	۴۵۴	۱
۱۱۰۰	ترجمه اناجیل اریهه	محمدباقر بن اسماعیل حسینی خاتون آبادی	۳۵۲	۳۴
۱۱۰۰	هفت کشور و سفرهای ابن تراب	ناشناس	۳۱۰	۴۵
۱۱۰۴	راحة الطالین	خواجه حسن قاری کشمیری	۹۷	۳۹
۱۱۱۲	گلزار عباسی	میرزا محمد طاهر وحید قزوینی	۳۲	۱
۱۱۱۲	ترجمه زهرالربیع	سید نورالدین بن سید نعمت‌الله حسینی جزایری	۴۰۰	۲۹۵
۱۱۱۷	نوادر	محمد صالح قزوینی	۶۱۵	۲۹۲
۱۱۲۰	صفیر دل	حزین لاهیجی	۴۰	۲۰
۱۱۲۱	شش جهت	روپ نراین	۱۶۰	۶
۱۱۲۳	کلیات نجیب	نورالدین محمد نجیب کاشانی	۹۰۰	۲
۱۱۳۴	گل بکاوی	شیخ عزت‌الله بنگالی رامپوری	۱۲۱	۱
۱۱۴۷	هیر و رانجهها	نواب احمدیار خان «یکتا»	۹۴	۱
۱۱۶۰	واله و سلطان	میر شمس‌الدین فقیر دهلوی	۲۷۲	۱

۱۱۶۳	چهار درویش	ناشناس	۳۶۵	۶
۱۱۶۵	دیوان حزین	شیخ علی حزین لاهیجی	۸۲۰	۱
۱۱۷۳	بوستان خیال	میر محمد تقی جعفری گجراتی	۲۴۸	۱
۱۱۸۹	فلک‌نازنامه	تسکین شیرازی	۴۰۷	۴
۱۱۹۰	فتوت و اصناف	ناشناس	۲۹۶	۲۷
۱۱۹۹	اعجاز عشق	مولوی حافظ محمد اعجاز حسینی	۱۶	۳
۱۱۹۹	جهانگیرنامه	قاسم مداح	۳۷۸	۱
۱۱۹۹	فتوت‌نامه چیت‌سازان	ناشناس	۱۰	۱
۱۱۹۹	فتوت‌نامه طباطبائی	ناشناس	۸	۲
۱۱۹۹	فتوت‌نامه قصاب	ناشناس	۸	۴
۱۲۰۰	قصه نوش آفرین گوهر تاج	ناشناس	۷۰	۱
۱۲۰۱	معصوم‌شاه و ملکزاده نوش لب	آصف‌جاه بهادر متخلص به آصفی	۲۰	۱
۱۲۰۳	دیوان دولتشاه قاجار	شاهزاده محمد علی میرزا دولتشاه	۴۶۶	۱
۱۲۰۴	وامق و عذرا	میرزا محمد صادق نامی	۱۳۰	۱
۱۲۰۸	اسکندرنامه (بخش ختا)	منسوب به منوچهر خان حکیم	۳۳۶	۱
۱۲۱۴	هیر و رانجه	عظیم تنوی	۵۰۰۰	۱
۱۲۱۵	هیر و رانجه	ضیاء الدین ضیاء تنوی	۴۶	۱
۱۲۱۵	خرزینة الامثال	حسین شاه (حقیقت)	۳۹۸	۶۵
۱۲۲۶	وامق و عذرا	محمد حسین حسینی شیرازی	۲۷۲	۱۲
۱۲۲۷	هیر و رانجه	ولی محمد خان لقاری	۷۸	۱
۱۲۲۸	حاجی بابا اصفهانی	جیمز موریه	۳۸۶	۱
۱۲۳۳	مقامات عبدالمخالق غجدوانی و عارف ریوگری	میر عابدین میر عبید	۱۸	۱۲
۱۲۴۰	هیر و رانجه	آزاد	۵۹	۱
۱۲۴۰	حملة حیدری	ملا بهمان علی راجی کرمانی	۳۵۲	۱
۱۲۴۹	طالق‌دیس	ملا احمد نراقی	۴۶۹	۲۵
۱۲۵۰	عاق والدین	میرزا محمد صمدزاده	۱۴	۱
۱۲۵۰	قصه دزد و قاضی	ناشناس	۳۸	۱
۱۲۵۰	حیدر بیک و صنم‌بر	ناشناس	۱۲۰	۱
۱۲۵۰	شاهزاده هرمز	ناشناس	۱۵۰	۱
۱۲۵۰	کلیات رستم‌نامه	ناشناس	۱۶۰	۱
۱۲۵۰	سیاحت حاتم	ناشناس	۲۷۳	۱
۱۲۵۰	سلیم جواهری	ناشناس	۳۰۰	۲

۱	۴۶۴	ناشناس	شیرویه نامدار	۱۲۵۰
۱	۱۹۰	ناشناس	قصه نجمای شیرازی	۱۲۵۰
۴	۲۲۴	آصف‌جاه بهادر آصفی	شیرین و خسرو	۱۲۵۰
۱۳۶	۳۲۴	احمدبن محمد انصاری شروانی	نقشه‌الیمین فیما یزول بذكر الشجن	۱۲۵۳
۲۲۱	۱۹۵۱	ترجمه عبداللطیف طسوجی	هزارویک‌شب	۱۲۵۹
۱	۱۵۰	وصال شیرازی	فرهاد و شیرین	۱۲۶۲
۹	۳۰	حاجی محمد زردار خان صاحب	مثنوی بهلول	۱۲۶۷
۷۱	۱۷۲	سید عبدالفتاح گلشن‌آبادی	صد حکایت	۱۲۷۰
۱۱۰	۳۲۱	رضاقلی خان هدایت	ریاض‌المحبین	۱۲۷۰
۶۵	۲۱۴	قائمی شیرازی	پریشان	۱۲۷۲
۲	۱۳۸	رضاقلی خان هدایت	گلستان ارم	۱۲۷۵
۴	۵۵۲	رستم‌پور بهرام سروش تقی متخلص به قانع	بهمن‌نامه	۱۲۷۶
۴۱	۱۳۶	قاسمی کرمانی	خارستان	۱۲۸۰
۷۲	۳۳۹	سید محمدعلی شاد عظیم‌آبادی	دبستان اخلاق	۱۲۸۵
۳۹	۲۸۹	میرزا علی ملقب به معین‌الشریعة فقیر شیرازی	خانقاه	۱۲۸۷
۱	۹	قادربخش	هیر و رانجها	۱۲۸۹
۱۲۱	۴۶۵	محمدبن سلیمان تنکابنی	قصص‌العلماء	۱۲۹۰
۴۳۲	۷۱۸	محمدعلی نجفی	لسان‌الواعظین	۱۲۹۰
۱	۲۷۱	میرزا محمدعلی نقیب‌الممالک	ملک‌جمشید و طلسم آصف و حمام بلور	۱۲۹۲
۷۴	۸۳۰	ناشناس	هفت لشکر	۱۲۹۲
۹۲	۱۲۵۰	نورعلی شاه اصفهانی، رونق‌علی شاه و نظام‌علی شاه	جئات‌الوصال	۱۲۹۵
۸	۱۰۱	احمد وقار شیرازی	بهرام و بهروز	۱۲۹۸
۹۸	۲۲۸	احمد وقار شیرازی	انجمن دانش	۱۲۹۸
۱	۴۲	ناشناس	دله و مختار	۱۲۹۹
۱	۱۱۶	اسماعیل آصف تبریزی	داستان شگفت و سرگذشت یتیمان	۱۲۹۹
۱	۱۷۵	ناشناس	خرم و زیبا	۱۲۹۹
۱	۱۸۴	احمدبن علی اشکوری	بدیع‌الملک و بدیع‌الجمال	۱۲۹۹
۱	۲۰۸	کنهیا لال هندی	نگارین‌نامه	۱۲۹۹
۴	۲۵۶	کمالی دزفولی	عزیز و نگار	۱۲۹۹
۲	۲	ناشناس	رساله کفش‌دوزی	۱۲۹۹
۵	۳۲	ناشناس	مرد شبان و موسی	۱۲۹۹

۴	۲۰۶	ادیب بیضاوی کاشانی	دیوان ادیب بیضاوی	۱۲۹۹
۱۷	۲۴۴	عباس بن علی بن جعفر موسوی شوشتری	من و سلوی	۱۲۹۹
۳۹	۳۵۹	حسین بن نصرالله	تحفه مهدویه	۱۲۹۹
۱۰۲	۴۵۸	فقیر شیرازی	خرابیات	۱۲۹۹
۱۰۵	۴۴	مشتاق احمد صاحب چرتغالوی	لطایف فارسی	۱۲۹۹
۱۹۴	۸۸	غلام محمد مهدی واصف مدرسی	حکایات دلپسند	۱۲۹۹
۱	۱۲۸	احمد جامی	قصه احمد جامی (چهار پری)	۱۳۰۳
۱	۲۵	ایرج میرزا	زهره و منوچهر	۱۳۰۴
۱	۴۴۰	آقا میرزا مصطفی افتخارالعلما	افتخارنامه حیدری	۱۳۰۴
۲	۶۵۶	تقیب الممالک	امیر ارسلان نامدار	۱۳۰۹
۴۶	۱۸۰	ابراهیم بن مهدی منشی تفرشی معروف به مدایح نگار	مُلستان	۱۳۱۰
۱۱	۷۶۰	آقامیرزا ابراهیم کرمانی	وامق و عذرا	۱۳۱۵
۸	۸۲	صفی علیشاه	اسرار المعارف و میزان المعرفة	۱۳۱۶
۱	۱۳۷	وحدت هندی	شیخ صنعان و دختر ترسا	۱۳۱۸
۱	۵۸	غلامرضا خان والی پشتکوه	انیس المسافر	۱۳۲۸
۱۳۳	۴۰	ناشناس	حکایات لطیف	۱۳۳۹
۱۱۲	۲۴۰	ملاحیب الله شریف کاشانی	ریاض الحکایات	۱۳۴۰
۳۱	۴۹۷	محمد حسین نادری	ظفرنامه	۱۳۶۴
۲۶۷۰۳	۱۶۲۸۱۴	۴۲۲ عنوان کتاب	جمع	